Рушьбеи Смыр

СЕМРА

Апоема

Аҟәа
Апҳәынҭшәҟәтыжьырҭа
2016

ББК 84 (5 Абх) 6-5
С 62

Аредактор Алина Жьиԥха
Аурысшәахь еиҭалгеит Наталиа Орлова
Аҭырқәшәахь еиҭаигеит Оқтаи Чкотуа

Смыр, Р. Ҳ.
С 62 Семра : апоема / Рушьбеи Смыр –
Апҳәынҭшәҟәҭыжьырҭа. Аҟәа, 2016. – 120 д.

Апсны жәлар рпоет, Д. И. Гәлиа ихьӡ зху Аҳәынҭқарратә премиа занашьоу Рушьбеи Смыр ипоема «Семра» азкуп аҭоурых аӡыблара иалаӡыз аубых жәлар ртрагедиа.

Ашәҟәы апоема анылеит убасгьы урысшәалеи ҭыркәшәалеи еиҭаганы.

ББК 84 (5 Абх) 6-5

© Смыр, Р.Ҳ., 2016
© Апҳәынҭшәҟәҭыжьырҭа, 2016

Аԥхьажәа ацымхәрас

Иҟоуп алитература – наӡаӡа узыԥсахуа, угәы ҭызшьаауа, аха узрыцкьо, доуҳала узырбеио, ууаѡызтәуа. Аԥсны жәлар рпоет Рушьбеи Смыр ипоема «Семра» абри зегь алшоит. Аԥсуа сахьаркыратә литератураҿы уи ацәырҧра – иналукааша хҭысуп, сгәаналагьы, иреиҳаӡоу хҭысуп ҳаамҭазтәи (XXI ашәышықәсахь иатҵанакуа) алитературатә ԥсҭазааратҿы.

«Семра» – баша поемам, уи – ианыӡааз аубых жәлар ҳарҭ аԥсуаа ирзаҳкыз хьыӡрашәоуп, гәаҟашәоуп, уазуп. Иара злаѡу ажәақәа зегь ԥшьоуп, иара ѡуп зыԥсы ҭоу апоезиа ажәала – иара убри алагьы прозала иѡу изакәызаалак иаԥнагоит. Аамҭа цацыԥхьаӡа, зыԥсы ҭоу зегьы рыҿшырԥсхуа еиԥш аҿаԥсахлоит иаргьы, есааира рыҿцәырыргалоит уи иатҵоу атҵакқәа. Ҳнаѡс иааиуа абиԥарақәа зышьҭало атҵакқәа иараҿы ирыԥшаалоит.

Ари аѡыза апоема узхәыцӡом. Абас ахы инаркны атҵыхәанӡа лагьырӡыла итәу аѡымҭа ухы иуызтҳәааӡом – угәаҿы иумаҳауазар зықьѡыла иргәаҟыз ҳашьцәа рыҳәҳәабжьқәа, урҭ рхьаа ухьаамзар. Рушьбеи Смыр иаҳауан... Иара далхын урҭ рыгәжәажәара аѡразы – ҳара зегьы иҳаҳарц. Иагьҳаҳаит. Акгьы хәыцӡам, зегь иҟатҵәҟаз ҳҭоурых ауп, дышхәыцым еиԥш апоема ахаҭа зыхьӡынѡылоу аубых хылтҵшьтра Семра. Апоети лареи реиқәшәара ҟалеит 1993 шықәсазы. Смыр... Семра... Еихаршалоуп. Сара агәра згоит, аиқәшәарақәа шмашәырым.

Апоема «Семра» аԥсуа литератураҿы мацара инхаӡом, уи адунеитә литература иахәтакхароуп, иагьахәтакхоит. Иахьазы ари арҿиамҭа ссирны еиҭагоуп аурыс бызшәахьы, еиҭагоуп иара убас аҭырқәшәахь. Урҭ аѡ-бызшәак – иахьа миллионла зхыԥхьаӡара ыҟоу ажәларқәа иртәуп...

2015 шықәсазы Самсон Ҷанба ихьӡ зху Аҧсуа драматә театр аҟны қәҿиарала иқәыргылан, уи нахысгьы арепертуар иалоуп апоема иалху амоноспектакль «Семра». Агәра ганы сыҟоуп, ҳаҧхьаҟа ари аҩымҭа иалху аоперагьы ҳаҭааларц ҳшыҟоу, уи иаҭоу атрагизм, нас излаҩу аҧсуа бызшәа ҧшӡеи, ҳәарада, ирнаалаша амузыка аҧызҭо акомпозиторцәа ҟалоит. Ишыҟало еиҧш иарала аҭоурых-сахьаркыратә фильмқәа ҭызхша арежисссиорцәагьы.

Апоема ажанр ҿыцым аҧсуа литератураҿы. Аха «Семра» – даҿакуп. Уи алитературатә рҿиамҭа аҳәаақәа хараӡа ирҭысит. Аамҭа ахаҭеи иахьеи-уахеитәи аҟыбаӡыбареи ириааиуеит. Адунеи арӡырҩуеит.

Жәеинраалала милаҭк рҭоурых аҳәара ус имариам. Аха жәлар рпоет Рушьбеи Смыр уи заманала илшоит. Аханатә зыжәлар ргәырҕьареи ргәаҟреи рыцеиҩызшо, еснагь зыжәлар рыгәҭа игылаз, игылоу, зыҧсадгьыл агәынқьбжьы заҳауа, зыҧсабара ииашаҭәҟьаны бзиа избо, патугьы ақәызҭо, инагӡаны зыжәлар рыгәра зго, ахы инаркны ҳмилаҭ-хақәиҭратә қәҧара иалагылаз апоет, ҳәарада, илшон аҭыхәтәанынӡа иқәҧоз аубыхқәа агәаҟашәа рызҳәара. Аха шаҟа гәыбылра аҭоузеи уи, насгьы шаҟа хьаа! Шықәсырацәала игәы иҭхоз ҩымҭан. Уи знык иаҧхьазгьы – дақәак илҧсаауеит.

Иахьагьы адунеиаҿ ҭынчрам. Ана-ара аибашьра амцақәа акуеит, ауааҧсыра ҭахоит, ибылуеит рыҩнқәа. Кавказ жәларқәа ҳшьам дгьыл ҳанықәырцоз адунеи иамаҳаит, ажәҩангьы дагәан, илашәын, аха шьҭа зегьы ираҳашт Семра лҭоурых... Уи – гәҿанҭагоуп, аиҧш ахлымӡаах уаҳа иҟамлароуп! Издыруада, макьанагьы иҳалшар Анцәа ҳазқәиҭаз адгьыл аҿы ҳаҭырбарала, хаала анхара...

Алина Жьиҧҳа

Ҭырқәтәыла ақалақь Адана дынхоит заҧсшәа уаршанхо, зан д-Аҩызҧхау, хатҵала иубыху, аха зхатәы бызшәеи зыжәлеи зҟынза имаазаз Семра́ ҳәа ҧҳәызба хазынак. Уи, 1993 шықәсазы Ҭырқәтәыла саныҟаз, лықалақь аҿы ҩыми ҭырцьманс дсыман. Алу еиҧш срыцоуп Семра лызцаарақәа: «Ҳазустада ҳара?.. Сыҧсадгьыл ҧшзоуп, ибеиоуп, рҳәоит. Унеины иубахьоума?.. Ҳзыхдырҟьазеи?.. Нас убых зацәыкгьы уа даанымхазеи?..»

Ас шаҟа хьаа, шаҟа гәырҩа…

Рушьбеи Смыр

СЕМРА́

Апоема

Хара исхысхьаз сыпҟа ҟьала,
Изымбац – бара.
Бара – исыцыршьуаз аамҭала,
Исыцгылоз, Семра.

Зыга, зышьха зегь еҭыму,
Иззыԥшу, бара.
Бара – зыдгьылаҿ итәыму,
Сымаалықь, Семра.

Зиеҭә караҙа аҭахамҭа
Дыдрахаз, бара.
Бара – сҟәыбҵа, сыԥсы атәарҭа,
Бара – суаз, Семра.

Сгәы абжак амҟьахт, еиқәхарымашь?..
Исҟәыԥсаахт сыхәҭак.
Маҷҙак цәырго исызҳәарымашь,
Бзызҭаақәаз рҭак?..

Акы ушашьҭоу даҽеак бжьаҙлоит,
Иузмырҭәыз – ҭацәуп.
Жәак иахылҿиааз жәак инацлоит,
Зегь сҭоурых иатәуп.

Аҙы иашьызгьы иԥсы анҭырго,
Аҳаҭа арбатәуп.
Узырдысуа, зыгәра узымго –
Зегь сҭоурых иатәуп.

***

Уа, жәԥахырла ҳаҕәҕәагәышьан,
Ҳаҟан ҳаиларҭәа.
«Ҳаит!» анырҳәогь ҳнеихагәышьон,
Нхыҵ-Аахыҵ ҭырҭәаа.

Шәшьырак иааҙаз анкьаҙа, анкьа,
Илыхшаз аныҟ.
Изныхаԥәыраз зыдгьыл гәакьа,
Иашьҭаҙамыз тәымк.

Нарҭаа дуқәа гәаҕьла ирыцыз,
Изыҙбоз зԥеиԥш,
Зыламысгьы хьтәы рахәыцыз,
Мрашәахәаз зҭеиҭԥш.

Бнала ҳбеиан, рахәла ҳбеиан,
Аеҵә ҳарҷаԥшьон.
Ҳҳысбыжьқәагьы храмш иаҷаԥуан,
Баԥлашалагь ҳчон.

Иахьаҳтәышьҭраз ҳшон, ҳаиҷыҵуан,
Ҳҷеырҭбаауа наҟ-ааҟ.
Ҳарҭ биԥарала ҳаитцыҵуан,
Аха акын ҳбираҟ.

Сатанеи лгәыҳәԥыхш иаҷыхәаз,
Иарԥырыз хара.

Шәаԥшь лаша Кавказ зырҷеыхаз –
Абарҭ ҳауп ҳара.

***

Ус акәгәышьоуп, ус акәгәышьоуп,
Измаҙам ԥрашәа,
Лаԥшы рацәа лышьҭагәышьоуп
Еснагь ахьҟәыршәа.

Ԥшак иагозма, ԥсаатәк иагозма?
Аҙбахә цон ҳзааҙаз.
Знык избазгьы ҭынч изтәозма?
Ишәарҭахон Кавказ.

Ирыххан зегьы-зегь ҳхыцқәа,
Нас ҳхәымпалқәа хиан.
Имҩахытцуан цьоук Нхытцҟа,
Цьоук Аахытц иаԥан.

Аурым, абырзен, аԥьамқәа –
Зегьы бԥьарла еиқәных.
Уаҩы дызмыхәаҙоз арабқәа…
Акгьы амырзт сҭоурых.

Адунеи ду аԥшь-ганк рыла
Ҳара ҳахь еихон.
Ҷыц ҳнарԥылахуан гәышԥыла,
Ԥсаатәтцас ҳаҕахон.

Ҳрызҭакуамызт агәыр атца,
Иҭахоз ҳаиуан.
Зқьышықәсала ашьаҙагәаҙа…
Зегьы акоуп – ҳаауан.

Нас ҳабналаны ҳцарызма?..
Ҳшазма уи азы?
Иргәаԥхоит ҳәа ираҳҭарызма
Ҳара ҳгәы-ҳаԥсы?

Ҳарԥаш ҭрысқәа, ҳшьантца ʒыхьқәа
Ирымҳәац рацәоуп,
Мра шәахәа хаа, ԥша гәыбзыԥқәа –
Ҳзыхдырҟьоз арҭ роуп.

Мшын ҭцауыла, ҿаԥа, каршәра
Ргәаҭақәарҿ хьҭацәоуп.
Ҳабна еиужьқәа, ҳадгьыл чашәра –
Ҳзыхдырҟьоз арҭ роуп.

***

Наҟ бзыԥшуазеи, бсыраапсама?
Сеилыҷҷа, Семра!
Ма шьа кәармақәак бҿапсама?
Зҿыбымҭуеи, Семра?

Ҳажәԥан кара абжьы баҳама?
Соуԥшәыл, Семра!
Ҳәыҳә шьапы ҟаԥшь бхысны ицама?
Сылабжыш, Семра.

***

Кыр иазҟазаз Алуԥкара –
Алу ашҭаҿ сшьуп.
Амца инаҭан сыԥны-сгәара,
Уаҟа Ԥшада сжуп.

Аʒәгьы иреигʒом – аҳәса, алиаа,
Зхы зыхьчарц инхаз.

Ажәа сҳәоит Анаҟәаԥиа,
Сиашьапкуеит Ҳазшаз.

Сыццышәқәа ҭаԥсоуп Ҷарыхәгьы,
Қәҭашь агәҭа икаԥсоуп.
Ирзаҽымгазазт Марыхәгьы,
Иаҽаԥсыз сыԥсоуп.

Уа Лашԥси Анԥси сыргәаҟны,
Сышьҭақәа рҟны сшьуп.
Аршәаҳәымҩа исы бираҟны
Сыԥсы хьшәашәа хшьуп.

Уахь Ҟәыбинаҟа амҩа сықәын,
Аха хык схьыгзоуп.
Анышә саҭоуп Лаба ахықәан,
Зегьы акоуп – сыбзоуп.

***

Аха хьаақәак, даҽеа гәалак
Ҳазҭысит, Семра.
Аԥьныш далагт, маза иҽеҳалак,
Ҳаҩшара, Семра.

Иалшарызеи аԥь агәаԥшьгьы,
Знык иуцәшьар, Семра?
Зык набжьахәмаруа наҟ-ааҟгьы,
Иарбаауеит, Семра.

Хәрашәак цәырго, сыхәра ҽасҳәоит,
Аха сишь, Семра.
Урҭ ахҭысқәагь маҷк неиҭасҳәоит,
Бааԥырҩишь, Семра.

***

Ҳамчымхара ҳақәыххозу? –
Ҳамԥақәа зҽаҟәоз.
Ҳадгьыл ԥшьақәа ма ирыхҟьозу? –
Ҽыҵ-еыҵ иҳацәцоз.

Аҽкы иаҳзыршоз ҳалаҽуазу? –
Имтәоз ҳаҕацәа.
Ма зегьы-зегь лахьынтцазу?
Ҳԥишәозу Ҳанцәа?

Уа, кьатеик еиԥызҵәаз ԥыхьа,
Зыбызшәагьы акыз,
Ҽымҵ еицназгоз зхьаа, зыгәҭыха,
Зыхәшҵаара зразҟыз.

Зны аҽееитцых, ҽазны аҽыршо,
Хьшәашәарак ҳабжьалт.
Зҳәырак ҳзымхо, бнакгьы ҳзымшо,
Шоурак ҳҵанагалт.

Ҷьа хашәалак, ҷьара ацәыҙқәа,
Ԥсыцәгьарак ҵаҳгон.
Уаԥ деилымхуа Нхыҵ-Аахытҟа,
Шьамԥакахь ҳаргон.

Иаҳҭәу дгәамҵо, тәымк ҳнеиԥыло
(Ҷьоукгьы рҟарқәа хҽын).
Наҟ ҷьоук қәыло, арахь ҷьоук қәыло,
Иҳаҵәамыз ҳаҽын.

Иазҳауан асыԥса аргама,
Ԥшахьшәашәак аауан.
– О, шәызҽузеи, шәеилагама?! –
Хнышьырқәак ҵәаауан.

Аха усҟан абырг ҟәышцәа,
Еиднакылт Кавказ.
Еҳ, убас еиԥш хара ахәыццәа
Иахьагьы изыԥсаз!

Жәа рҳәаҙомызт баѳы зламыз,
Кырҙагь еилатәан.
Ирыҙбазгьы высшьа змамыз,
Ахыртәеиԥш иртәан.

Шәѳы-уаа аҳәса нарыгәҭылак,
Рысабицәа кны,
Амѳа иқәлеит жәпаѳы-уаак,
Рцәацәашьқәагьы еиԥшны.

Ԥьа рыԥсшьарҭа, ԥьа рыԥхьарҭа,
Ҳашьхақәагь ҽакын.
Ҳныха ԥшьақәа зегь ртәарҭа –
Урҭ рыѳн ду рзыԥшын.

Шәѳы-уаа аҳәса нарыгәҭылак,
Рысабицәа кны,
Урҭ ирԥылон жәпаѳы-уаак,
Рцәацәашьқәагьы еиԥшны.

Зымѳа аатыз Нхытцаа-Аахытцаа,
Рыжәѳангьы цеицеит.
Зылԥха ҳауша Дыдрыԥшь дуҙҙа
Амҭан зегь еизеит.

«Ан! Анцәа! Аныха! Антцыра!» –
Ажәақәа зегь ԥшьан.
Урҭ шьаҭакоуп реибаркыра,
Зегь араҟа еилкаан.

Хьышәахәақәак уаҟа еиԥылоит,
Хыхьынтә илбааны.
Ҳныхаԥааѡ рыгәта днагылоит,
Дзышза дышланы:

– Уа, Анцәа дузза, Ҳанцәа дузза!
Зегь ҳазшаз ҳуааны.
Уҳаргәамтцуеит, хьышьаргәытца,
Ҳамдырра иахҟьаны.

Ѡнык иѡнытцыз, штак итытцыз –
Иҳабжьаст аԥша,
Знытәи ҳхьышьтрашҟа ҳхынҳәырцаз
Улпха ду ҳазша!

Агәыҳәпыхш тоурых тцауыла
Ҳҟанатцарц ҳазәны.
Уцҳаражәҳәаѡ ҳамтцагыла,
Ҳуҳәоит, ҳцәашьқәа аркны.

Ҳаанумыжьын ужәлар амѡан,
Ціа ҳбахьеит рацәа.
Икәша игылазгьы: «Амин! Амин!»
Иашьапкуан Ҳанцәа.

Ех, ушьта анацәагь еидкылан,
Нхытц-Аахытц шаны,
Рыхқәа шьтыхны ҽымт еидгылан,
Рыбла ҽаҳәаны.

Шьаҽақәак пхьаҟа инеихыргон,
Аха ргәыхьқәа за.
Ирыхшаз наҟ-ааҟ еимырдон,
Рхьынапқәа ирынтца.

Ихьанҭан агәаҟра иацыз,
Аха ахьаақәа чҳан.
Адгьыл ҟьаҟьа иамбаӡацыз
Адунеи иарҳан.

Асабицәа мла иакӡомызт,
Агәыҳәпыхшқәа хаан.
Рашҭақәа рҽы рызҳаӡомызт,
Ранацәа харан.

«Уцәа сыпшқа, уа ушәѡыкуп», –
Гарашәак – Нхытц.
Ныркцә дыгә-дыгәуп, аарцә дыгә-дыгәуп,
Гарашәак – Аахытц.

Уи нахысгьы, кырӡа насгьы
Зегь ргәаҕ ҽаҳәан.
Шьа зыбжьазгьы, гәала змазгьы
Агәыҳәпыхш ҳабжьан.

***

Хыхьынтә абахә урччаларгьы,
Зны интцәоит, Семра.
Уи тцаҟала итцушәааларгьы,
Зны ибгоит, Семра.

Уаѡ дызхымло адгьыл сыпуп,
Уи еилкаауп, Семра.
Апшӡа ануаҭәашьоу – насыпуп,
Нас иагьхьаауп, Семра.

Рѡаш еибафа, аӡы ацымлозар,
Уа итабоит, Семра.

Ашьҭра нага азымрыцқьозар,
Еимаҧсоит, Семра.

***

Еҳ, дырҩегь ҳаҧсадгьыл ҳамак,
Шҳам згым ҟамчык.
Ҳрыбжьахеит наҟ-ааҟ ҩ-ҟамак,
Ҳрыбжьакуп ҩ-мчык.

Ихьанҭагәышьан аурыс чынқәа,
Аҭырқәагь – хазы…
Иҧыҵәҵәоит ҳахьтәы зынҵьырқәа,
Ҳҭанасоит асы.

Ҵьаҧҳаныла даара еибыҭан,
Ҵҩа змаʒамыз урҭ.
Аамҭа рыҭан, абыз рыҭан,
Ҳалахон рурҭ.

Ҵьоук ҧацәоушәа, ҵьоук ҧаҧсоушәа,
Еҳ, гәырҩоуп, гәырҩа…
Зегь ҳаиҟәыршон ҳхаз-хазқәоушәа,
Оҳ, дырҩегь азҩа.

Ҵьоук дырҩашьон, ҽа ҵьоук аархәон,
Иеигʒомызт шьа злаз.
Уахьцалакгьы ҳмаҷра иагхон,
Иҵьабон Кавказ.

Деиҵахомызт асулҭангьы,
Иҕбақәа ццакцәон.
Ҵьоук нхон, ҽа ҵьоук ҭахаргьы,
Еиқәхаз ҳизирхон.

Иулшарызеи асыҧса уажәлар?..
Аха ара еибашьроуп.
Еҳ, аʒә – ҳадгьыл, даҽаʒә – ҳажәлар,
Ирыʒбашаз ʒбоуп.

Зажәа ҳааʒаз «ҳхьы бираҟҟәа»
Ҷьоук наскьон рыҽʒа.
Хьҭа мбаʒакәа, имҟьашьʒакәа
Ҳарҭиуан маʒа.

Ирызхәыцуан настәи рҭыҧҟәа
(Сыбаҩҟәа еиҽышәшәоит).
Еҳ, ачынҟәа, еҳ, аҧсымҭәҟәа!
Иахьагьы срыцәшәоит.

***

Зҧашә иазыҟәҧо дыббахьоума?
Дхызатҷәхоит, Семра.
Зашәа зцәыршьуа биниахьоума?
Дуазҳәаҩхоит, Семра.

Ҳага, ҳашьха зегь неимызак,
Амца – уахьыҧшлак.
Шьа ахькаҭәам аанымхеит ҧсыʒак,
Алҩаҟ – уахьцалак.

Иҟеи уахь, ара – нҭәароуп ҳәа,
Иҕызуан Хәасҭа.
Цәгьарагәышьоуп, еибашьроуп ҳәа,
Игәынҟьуан Хыҧсҭа.

Ҳҭеицәа ирылшом, ишьабоит ҳәа,
Иҳәҳәон Ҳашыҧсоу.

Схаҳәқәа тҟәацуеит, шьҭа сҭабоит ҳәа,
Иуазыруан Ҧсоу.

Иаҳҳагылаз ажәҩан ҧыххаа,
Саркьоушәа ихәашон.
Адунеижә, знык уҷыха!
Аха иҷырҳасуа иччон…

***

Уарбак ашьха бнахьыҧшыма?
Уигьы хәуп, Семра,
Уа хаҳәык бшьаргәыҭа аршыма?
Уигьы блуп, Семра.

Ҳауа зҩыдак беилаҳама?
Уи ҟьашьуп, Семра
Зыхьк уа ҷыц абжьы баҳама?
Уи ҷакуп, Семра.

***

Имацәысны амшқәа еиматҷәон,
Атҷхқәа еиларҳәы…
Ашьха қыҭа шьҭа иахацәон,
Иалшаʒомызт Ҧсҳәы.

Инҭәагәышьон излахысуаз,
Раҳәақәа ҧыҭәҭәон.
Ахра кнаҳақәа ирҷысуаз
Арҩашқәа ҟаҧшьхон.

Ианамыхәа, ажәа иныртҷоит
Аурыс аинрал:
– Ҳадгьыл шәыҭаны ҳашәҧыртҷуеит,
Шәалаҭхаҵьла ҳмал.

Ҳнышәнапқәа шәшыркьымсуа мзакәа,
Иаҳшәыргар агәра –
Ҳцоит ҽааҳәырак ҳамазамкәа,
Тәымцьараҟа цсра.

Дақәшаҳатхеит цхара зламыз,
Ир хьчатәын иаргьы.
Идәықәлагәышьеит хара змамыз,
Адугьы ахәычгьы.

Ицон ахыццышәқәа ирцәыбналаз,
Бзып рыхьтцәыуа ицон.
Уаҳа злымшо, зцәа атцеи далаз
Пҳәыск лыпсы еилахәон.

Интцәазомызт, интцәазомызт
Абахә, дара зҽаз.
Дшабагәышьон, деихәазомызт
Хшараура зыкәшәаз.

Усҟан аҳәсақәа ааикәагылан,
Рныха пшьахь иҳәеит:
«Зык ҳапгала, дҳадумшьылан!»
Зегь азәыкны ирҳәеит.

Шанахама? Уа иҩархыкны
Иаатцысит хаҳәқәак.
Зыхьк ахьхьаҳәа абжьы неитцыхны
Инкатәеит – аҳақ.

Иҟалагәышьеит уи разҟысгьы,
Уа мазак тцәахуп.
Аҳәса рзыхь ҳәа уи аахысгьы,
Иахьагь хьзыс иахуп.

***

Ан дзырцәажәоз гәыԥроу, гәалоу?
Акы лҳәон маӡа:
– Уцәа сыԥшқа, зыбна згароу,
Узҳала, уԥәԥәаӡа!

Ҳаԥык иасҭеит уабду иабԥьар,
Уабгьы араҟа джуп.
Ашьанҵа шьанҵоуп, ахәҭак амҷаргь –
Ушьхақәа узыԥшуп.

Рыгәқәа аражәуан доус ргәала,
Рыблақәарҿ ирӡон.
Ицон Гәнырхәала Ԥсҳәаа еишьҭала,
Царҭа змамыз цон.

Днаргон асаби днеимда-ааимдо,
Дылакны ампахьшьы.
Зны – «Шәхынҳәыроуп!» – ҭаха рнамҭо,
Игон аӡыхь абжьы.

Ҷьыбга схаҳәҳәон сара ақәашьда,
Ҩардан-дәы – сԥьабон.
Ԥсыжҩык сишьҭан Абазашҭа,
Ҟабарда – сшьабон.

Сҭахахьан Ҭабал сахьықәпоз,
Сахәаҽехьан Кәыдры.
Сырбылхьан ҷьоук Дал санырбоз,
Салаԥсан Егры.

***

Ԥсыӡк аҽекыдҟьабыжь баҳама?
Аӡқәа шцәоуп, Семра.

Пшацәгьак қәацәгьак бзаанагама?
Ббааʒацәоуп, Семра.

Ҽык иаабзымчҳартә икьыркьырма?
Абжьы галоит, Семра.
Нас иақәашьхаз ҳәа акыр бнырма?
Уажәы исҳәоит, Семра.

Дларгагәышьон деидҽаҳәала
Қәыпшʒак дытҟәаны.
Иашҭа иҭамгылт иҽеы ахала,
Ишьҭалт итҟьаны.

Гәыҕрак ыцәан аҽеазымкьо,
Кәицқәак рыпсқәа ҭан.
Ицон аҽеыхәа афақь аҽеытқьо:
Уеиқәсырхоит, умшәан!

Акьыркьырбыжь хысбыжьроушәа
Ахрақәа ирыхьʒон.
Ашьҭақәа – мацәыс цырҟьоушәа,
Ацыпхьқәа рҭапсон.

Ижәылеит, рыцҳа, инарпыххыла,
Апхьатә шьапқәа еитцых.
Аха иныркылт иара хыла,
Апсы хаара ҕәых.

Дыпеит зыблақәа амца рхылаз,
Алым еипш деитцас.
Ицқәа налапст ивагылаз
Ихәда қәыцьматцас.

Аха ишьашуа ахы цаҳәцаҳәа
Ҭынчхеит игәаҽеы.

Илшарызеи арҧыс уаҳа –
Днаваҳаит иҽы.

Амч анаҩс аиаша нҭәама?
Адунеи закәхеи?
Уаҟа еилаҭәоит кәарма-кәарма
Иҽы ашьеи ишьеи.

Алабжышқәа ашәеиҧш иаҽаршәны,
Амрагьы ҭаауан.
Ацәаҟәагьы аӡыжәра ахашҭны,
Уа шаҳаҭра ауан.

***

Усҟан ҳадгьыл – лҩазу, мцазу
Гәаҭамызт, Семра.
Цәашьаркыраҭәҟьак ҳаҧсамзу?
Иҳаҭәамызт, Семра.

Ашьантца ӡыхь аӡаҩа иаҩсуам,
Иҟьашьыр, Семра.
Ашьхауарба аҭысгьы изеисуам,
Ажәҩа ухәыр, Семра.

Зегь сызҳәом, сызрыхьӡагәышьом,
Урҭ нҭәом, Семра.
Аха хҭысқәак сдырцәагәышьом,
Сгәы иҭаӡом, Семра!

***

Раб дыршьхьан, дымҩасхьан рангьы,
Лашьа ҕәҕәала дхәын.

Дшәарҭан уи иҩны дынхаргьы,
Шыцракаҷ дҭәахын.

Абнаршәыра зрыхәаҙомызт,
Аха агәы еиҟәыҷҷон.
Лашьа, мап, днеиԥыршәаҙомызт –
Дикәшо дылҷаԥшьон.

Ихәра лрыцқьон, ҷыц иҷалхәон,
Ахәырбҕьыцқәа еизго.
Жәабжьк далгар, лакәк еиҭалхәон,
Имцашоура ихго.

Уаҟа иқьышәқәа лырцәаакгәышьон,
Лылабжыш тҭәахны.
Ԥсымшьҭыгак неиҷалҟәшәагәышьон,
Ихы-иҷы аашьышьны.

Аха имч-илша лзынкылом,
Илзыԥшызгьы лбон.
Лашьа гәаҟ ушьҭа дылԥылом,
Уи маҷ-маҷ дҭыкәкәон.

Зегь лхәароуп, зегь луроуп…
Рыфатә-рыжәтә нҭәоит,
Аҩны днеины даахынхәыроуп,
Иара дырцәан дцоит.

Амҩа дыкәымхеит рацәакгьы,
Кырҙа дыццакуан.
Шәырқәак, хаҷак, мгьал сақәакгьы –
Лшәыра хәыҷ лырҭәуан.

Усҟан лхышә аҟнытә харамкәа,
Бжьык лаҳаит: «Ҳразҟы!»
Ана иамкуа, ара иамкуа,
Иааѳнаххит цьоукы.

Удгьыл умызхуа дзеигъода?
Қәыцьмақәоуп дара.
Рхы дадырхәарцоуп – дзыхьчода,
Илыхьъзода ара?

Ианылмыхәаза мариала,
Рабцьаршьхәақәа рҟьеит.
Ҭыпҳа бырфын дынтцаакәкәала,
Ҽа дунеик дагеит…

Амра ԥшын, гәырѳак измыруа,
Дызҟаҟаз шәины.
Лыҳгы дахон ла дуазыруа,
Ашәыта лҷатәаны.

– Ажәѳан дуҳҳа, узлашәхазеи!?
Иаҳаухьааз цәгьарас?
Сан, арыцҳа, сызбыхшазеи?
Сгәаҟларц аума абас?

Закә лахьыцәгьараз исыҭаз
Сара саб иѳны!
Сызланеири сеитцбы иԥсымҭаз,
Ахьымҳг ирганы?

Аха длызныжьуамызт ихала,
Шьҭа маҷ-маҷ лашьцон.
Дцон ашыцрашҟа гәырѳала,
Лылабжыш каԥсон.

Дназагәышьеит иахьылҳақыз,
Аха кырҙа ихьшәан.
Лашьа гәеитцамха дабаҟаз!
Игәы абжьы еиқәтәахьан.

Зны дытрысит, зны дқыцьқыцьит,
Зны артцәааҳәа дыҳәҳәеит.
Ҳадгьыл иаламзо ихыцхыцит,
Уигьы шьҭа иааԥсеит.

Лымчымхара агәыдырҕәҕәала,
Аԥша аԥсы еизнагоит.
Нышә дылзаҭом лашьа лхала,
Ҳаруаагь аҕахоит.

Инеиқәтца-ааиқәтцо ахаҳәқәа шьҭыхны,
Дҭахкаан илыԥхаз,
Нас иуапагьы неитцыхны,
Иқәлыршәт ишахәҭаз.

Илылшарызеи лара уаҳа?
Лымчқәагь каԥсазеит.
Атцых лымҽхак аккаккаҳәа
Уаҟа днеихатәеит:

«Уа, зыԥсадгьыл зыԥсы назҭаз,
Уаҳәшьа гәаҟ, уаҳәшьа.
Абнаршәыра зызқәаҭыԥхаз,
Уаҳәшьа гәаҟ, уаҳәшьа!

Иззынужьда уҩны-угәара?
Уаҳәшьа гәаҟ, уаҳәшьа…
Хаҳәыршәырахт ҳамца аԥхара,
Уаҳәшьа гәаҟ, уаҳәшьа!»

Лаҧш зыцрымшәо дрыцҳагәышьоуп
Ҧҳәыс лаша рацәа…
Аҧсадгьылгьы ус акәгәышьоуп –
Иагхом аҕацәа.

Дунеи иақәлоу ҵаала иҭаӡыз –
Уи гәыбҕан атәым.
Ахьыӡ ыӡуеит ашәҭ ибжьаӡыз,
Аҧшаарагь быргәым.

Зны ажәҩан иаҵаҵәон лхьаақәа,
Зны – гәык еицҭаӡон.
Ирыцәҭахоз зегьы-зегь гәхьааго,
Лажәақа еилаҧсон.

«Ишәзыҧшузеи, шәара, срашьқәа?
Шәаҳәшьа гәаҟ, шәаҳәшьа…
Еилабгоит маҷ-маҷла ҳбаашқәа,
Шәаҳәшьа гәаҟ, шәаҳәшьа…

Аеҵә хыхь иразхарымашь?
Уаҳәшьа гәаҟ, уаҳәшьа…
Ахы ццышәқәа шәрызхарымашь?
Шәаҳәшьа гәаҟ, шәаҳәшьа…»

Иӡырҩуан дунеик аҽлыдҵа,
Алахь еиқәышьшьы.
Игагәышьон шырҧазынӡа,
Аеҭым лыбжьы.

Нас рыҩнынӡа дкаҳа-бҕало,
Илулак днаӡеит.
Уаҳа ахаангьы дыдмыркаро,
Лгәаҟрақәагьы нҵәеит.

Рҭәаҭла рыцҳа злыхәарызма?
Иаргьы хьаала иблын.
Рныцә шаха дахьчарызма?
Уа ацәашьеиҧш дыхшьын.

***

Сгәы сааҭасгәышьон Иаҭәышҭа,
Сҟьалахон Мцага.
Ҷьа санҟьахон Ҽырга-ҽышьҭа,
Сахәаҽуан Гага.

Збыҭә инхысло нырцәи-аарцәи,
Сыҳәҳәабыжьқәа еинҟьон.
Исыкәша-сыкәшо Чырҽа аʒарҭәи
Сыхәдаҽ аҽарххон.

***

Едыгьтәыла сеимдагәышьон,
Еимсырҟьон хәыц-хәыц.
Ачерқьесқәа рықәҽысҭгәышьон:
– Зәыр шәынхазар, шәцәырҭ!

Сыҧсы дәықәлахон Гәымаҟа,
Гәымсҭа сыхʒын.
Иҭацәгәышьахьан Абжьаҟәа,
Уаҟа – слаҕырʒын.

Акы ицәцозаргь асулҭангьы,
Иауаз иҧхьаʒон.
Иршахьан акәацгьы, атәангьы –
Аҕба аауан, ицон.

***

Ажәҭыс агага набхысма?
Имҽахҟьахьеит, Семра.

Рдәынак ашәа хаа набхьысма?
Уи нҵәахьеит, Семра.

Лак ауубыжьқәа еинћьа-еинырма,
Ибаҳалоит, Семра.
Уи закәугьы сызҙарыма?
Бҙырыѡла, Семра…

***

Кәыцба иашҵа агәы ҽкаагәышьон,
Амцашоура иҵан.
Аишьцәа рыхѡык еибашьгәышьон,
Хьаак даргәаћуан ран.

Иқәшәеит реиҵыбҙа дызгаша,
Аиҳаб ихәра иҙон.
Аха иҽериҵом иара баша,
Ииулак дҳәазон.

Маҷк иҽеаақәикын аҳәыгәра,
Ахрашәа аатирќьеит.
Насшәа дыпан, ацаћь шәыгәра
Ԥсыжырҵас дазцеит.

Уа инаҽахәмарит касыкгьы,
Изыпшыз илтәын.
Зыбыз ырпо илеиуаз Бзыпгьы –
Абыз шьала иҵәын.

Ииурызеи, уа гәырѡала
Реиҵыбҙа дыжны,
Дцоит рыѡныћа маҙа мѡала
Агәабжьанытә дхынҳәны.

Ран дылхагьыжьт, дылбаӡомызт,
Лацьал ааигәахьан.
Илыхәашаз жәа изҳәаӡомызт –
Дыццышәны дкаԥсахьан.

Арҭ зегьы-зегь лахьынҵоума,
Адунеи ду зшаз?
Иан лҳақ мшәаӡакәа инхома?
Иан рыцҳа, дзыхшаз…

Хаҷек убраҟа ишьны ижәгәышьан,
Пҳарашәа акы иԥылт.
Рықәчага еишәа инықәҵагәышьан,
Лаԥхьа инаиргылт.

Илабжышқәа аҳәҳәыҳәа ихытҵуа,
Дгәыдикылон иан.
Ила рыцҳагьы нкахәыцуа,
Уа акәакь икҷатәан.

– Уҷеырҷәҷәа, еснагь исыцыз,
Ҷҳәара хьанҵак ааит.
Са саауеит, схынҳәаанӡа уҟәышыз! –
Ибжьы наирҳаит.

Разҟы наӡоуп – амца иалоу
Зныктәи ибылра.
Зымҩа ԥеыхоу, хҵыԥла икароу,
Ддәықәлахт еибашьра.

Уи нахысгьы уаха шаанӡа
Ила ауубыжь гон.
Уи нахысгьы иахьа хәлаанӡа
Ила ауубыжь гон.

Уи нахысгьы уаха шаанӡа
Ила абжьы ҽакхон.
Уи нахысгьы иахьа хәлаанӡа
Иара абжьы хәыҷхон.

Рацәак мҵыкәа, зхьаа зызхымгаз
Ан деиқәшәы дышьҭан.
Ала гәаҟгьы, кәацк иахьымсыз,
Еиҧрафафа иҧсхьан.

***

Дызҿыз дырын асулҭангьы,
Зегь ишәон, изон.
Иршахьан ақәацәгьы, ахангьы –
Аҧба аауан, ицон.

Ҷьоук зырфашьаз ҷьа дышьтытҵуан,
Аха ирфашьаз – тәын.
Ҳабжа иҳамхыз абжа зхытҵуан,
Абжа атәын амшын.

Иҟалон ҳаҧсадгьыл нышәны,
Ҳаикәатәы ҳзааӡаз.
Зны слабжышны, зны сыццышәны
Сахьыгӡан Кавказ.

Гарашәак ҷьара игаӡомызт,
Ҳашҭақәа зегь хәын.
Адунеиаҿ стып збаӡомызт,
Сахьцалак – смыцхәын.

Ҳацәқәырпҧ шахақәа еилахәама?
Иҳазпыртӡом, Семра.

Маҷк ибзааигәаз харахама?
Ихынҳәзом, Семра.

Бҷык уа ажәҩан еилнаҳәазшәа,
Уажәы ишцәоит, Семра …
Еҭым бжьыцәгьак еицшәҽашәазшәа,
Сшәырҳәацәоит, Семра.

***

Иҭшәагәышьахон амҭышәеиԥш
Ҳадгьыл ахәҭақәа.
Иԥытҭәтҭәагәышьон аԥсаа
амҭәыжәҩеиԥш
Ҳаԥшәмара адақәа.

Ас еиԥш гәнаҳа зызгарыда? –
Иалшом Гәыбаа-дәы.
Изҭашәаҭәҟаз зызҳәарыда? –
Ҳаҟәытцп аҩра атәы.

Ех, убраҟа, аҙаҙа аҭыпан,
Икаҭәаз зегь шьан.
Ех, убраҟа, ашәахәа аҭыпан,
Икашуазгьы мцан.

Асабиҭәҟа дҭәыуаҙомызт,
Дҭәаатәааауан: «Шәеиха!»
Аҳәақәаҭәҟа ирылаҙомызт –
Иҙыҭуан аиха.

Амш икьаҷыз, аҭых имшоз
Баҩы-баҩы еиҷышәшәон.
Ахаҳәқәаҭәҟа, уаҳа злымшоз,
Ахәеиԥш ихәашон.

Уаҟа асыҧсақәа нҵәаʒомызт,
Иаҳагьы иҒәҒәахон.
Уаҟа – мап, аʒәгьы ҳаҧсʒомызт,
Уаҟа – зегь ҳҭахон.

Ҳкәаҧ ргыло, бираҟк шьҭыхуп,
Адунеи ҟьашьуп.
Аҭоурых милаҭк аныхуп,
Гәыбаа-дәы ҟаҧшьуп.

***

Аха усҟан дырцәыбнала,
Ҵхы лашәказ анык,
Лыҷкәын хәыҷ дылгәыдырҒәҒәала,
Лҽалҭахьан ҳаҧык.

Уа дгәаҟҵәаҟуа лыршагәышьон,
Рыфатә нҵәахьан.
Зегь АибҒа иабагәышьон…
Ашәеиқәа ахатәан.

Шьҭа маҷ-маҷла дцәышхагәышьон
Лыҧсықәара-лымш.
Иангьы аарла дҩеихагәышьон,
Иагхон лгәыҳәҧыхш.

Зымчымхара мшынны изхыҵәоз,
Дызцомызт ҵьаргьы.
Лысаби джьа-жьо дышлырцәоз,
Дамхацәеит ларгьы.

Рашҭа еиужьаҽ ашәҭқәа дрылоуп,
Ииаҵәоуп ашьац.
Лашьа лаша лганаҽ дгылоуп,
Иҳәуеит имырхәац.

Илзаҳәоит ардәынак ашәа,
Данаба – дадырт.
Аха усҟан, еиқәыхьшәашәа,
Акы лцәа инанырт.

Мчыла лыблақәа аалыртызар,
Артҷәааҳәа дыҳәҳәеит.
Ари ҧхыӡзар, ари мцызар?..
Азнык дҿаҳахеит.

Уа маҭ дук аҽыргәыбзыҷуа,
Иқәиан лшьамхы.
Лыҷкәын хәыҷ инапқәа еитҷыхуа,
Ишьышьуан ахы.

Нас даацәажәеит, илзынхазеи:
– Уаргьы абас ухәу?
Шәаҵьҳәароума, уаҳзаазгазеи?
Ҳауфарц уҭаху?

Амаҭ, илҳәақәаз аҳазшәа,
Итҷегь иаақьақьеит.
Зны иаархыкәшан иара, насшәа
Ҩаҧхьа уа инаиеит.

– Уаргьы абасшәа уҧсҭынхоума?
Уацәцама абылра?
Быҭҳа дуӡӡа уацырҟьоума? –
Дахәаҧшуан лара.

Аамҭа цон, аха итҷакушәа...
Ан цәашьҭас дҭаауан.
Дара рыхьчара иазкушәа,
Амаҭ цон, иаауан.

Асабигьы ишьапқәа дысуеит,
Ихәом инапқәа.
Баша иқьышә хәычқәа нархьысуеит,
Иԥоуп лгәыҳәпқәа.

Еҳ, ирыхәашаз абаҟаз?
Адунеи маапшит.
Лпа дышкьаасуаз, ла дышгәаҟуаз,
Ан рыцҳа дыпсит.

Амаҭ шикәшоз, ԥьа иазымкуа,
(Иалымшеит акгьы).
Уи дшаршәыкьоз, рацәа мҵыкәа,
Дҭынчхеит ахәычгьы.

Зны сзықәгәыҷуазгьы, сзыцәшәозгьы
Еицымԥаст хара.
Аеҵәақәа икыдышәшәозгьы
Зегь ааиҽаст ара.

Убыхтәыла, уа наʒаʒа
Дамра ҭшәак иҵоуп.
Аубых заҵәгьы аҳаԥаҵа
Иан лыпсы ихатәоуп.

Амшқәа зҵымгәаз, атцых иахьыз –
Акгьы мыʒкәа инхеит.
Зылабжышқәа зыблақәа ахәыз
Амаҭгьы лашәхеит.

Исылшагәышьом сара уаҳа,
Сыҳәҳәоит сахьцалак.
Ҵәык насылеикшоит аԥсцәаҳа,
Дыҟоуп уахьыпшлак.

Ацәқәырҧақәа ҷьара срылахт,
Сыбаҩқәа рҭаҧсоуп.
Аҷныш-шәаҷьҳәаҩцәа насҧылахт:
Аҕбаҽгьы нҭәароуп.

Ҧшак иннажьын ахра шәыгәқәа,
Исышьҭоуп иҭәаауа:
«Шәызлареиҕьи агыгшәыгқәа,
Зҽеилазҳәаз ауаа?»

Уаҟа Қьефқьан сызлаҧшызеи?!
Са сеинҟьоит, сеинҧоит.
Еҳ, абраҟагь иаҳзыҧшызи?
Избаз еицәа збоит.

Ҧҟызрак, нас ҳаҧы лашьцакгьы,
Уа аҳәсақәа рыхцәқәа...
Анаҟа-араҟа ҧсыбаҩқәакгьы
Еикәыршоуп рнапқәа.

«Амҩа иқәу иҧа инышәнап» –
Уа асабицәа жуп.
Зхьаа ианышәаз зегьы ирнышәап,
Рҭәыуара саҽуп.

Уаҟагь адгьыл иара атәала
Иамоуп зегь хәаҽы.
Хаҳәқәак нышьҭасҭоит снапала
Ршьапаҽы, рхаҽы.

Чиорым ашьха сматанеиуеит,
Уа зегьы срыхьӡом.
Ҭрышә быжьхазшәа Каисыр снеиуеит,
Сивас сеиқәтәаӡом.

Иузҭарыда еиҳа ԥыла,
Тәымцьара уцаны?
Сыҕьызкра алаҭәоит Ҭырқәтәыла,
Цәацәашьшәа иҙыҵны.

Сыламыс, сыбзиа, сыцәгьа
Еилакны илагоуп.
Уаҟа исиааиуеит акәыбрытцәҟа,
Уагьы инхаз сыԥсоуп.

***

Уаҳа ибзымго батцасҵама?
Ҳа ҳаицхәуп, Семра.
Быдгьыл бныкәыԥшып ҳәа бцама?
Уа слаҳәуп, Семра.

Уаҟа ҷымҵ Ахәын бахума?
Сыхәда хҿуп, Семра.
Жәытә ҳаԥшьак быԥшаарц бҵахума?
Иԥыҽҽуп, Семра.

Бытҳа рыцҳа быԥшааума?
Сбыцгәырҩоит, Семра.
Ныхак ԥшәымада ихынҳәуама?
Брыцҳасшьоит, Семра.

Аԥса хьшәашәа бнахаххызар,
Уи сыԥсала ихуп.
Ҟама жьаԥцак ытцыбхызар,
Уи сгәы ашьа аҷашәуп.

Сылабжышқәа еидыбкыларцу?
Урҵ зегь хаҳәхахьеит.
Сыццышәқәагьы быҟәшәаларцу?
Иҙхьеит, иԥшахеит.

Бгәы аабыжьжьарцу шьанҵа ʒыла?
Рхыҵхырҭақәа ҩҧоуп.
Уаз гәыҭшьаага лаҕырʒыла
Уаҟа зегь ҭарбоуп.

Ацәаҟәақәа хыхь ианхыло,
Бреихырхәа, Семра!
Амаҭ амҩан ианыбҧыло,
Бақәныҳәа, Семра!

Инабхьысыр ҧшак уазыруа,
Баазыҧшы, Семра!
Лак быниозар иҟыу-ҵәыуа,
Иаашьышьы, Семра!

Ирызмырҩынтыз урҭгьы ҷыхьгьы –
Ҧсыхәшаҵәҟан, Семра.
Бхәыцра иалаз Аҳәса рʒыхьгьы –
Гәыхәшәыҵәҟан, Семра.

Быбызшәа ҵьара ибаҳарцу?
Адгьыл иаҧхахьеит.
Алабжышқәа – асыҧса иацу
Ҿымҭ ирҵьабахьеит.

Ахәырбҕьыц быҧшаар бҭаххама?
Иҵҩаахьоу бзахом.
Бгарашәа ахьынҵәаз бынхама?
Жьакца мҩа уазгом.

Уа мца хчнызак бнықәыҭәҳәарцу?
Иҟам, иҷҷахьеит.
Хнышьырк бажәа нақәыбҳәарцу?
Исыпны ихәашахьеит.

Цәахы-маҙак басасыма?
Изыбымҳәои, Семра?
Гәырҩа хьшәашәа бналаҙыма?
Зҽыбымҭуеи, Семра?

Жәытә шәахәа лашак бахьҙама?
Уахь сеихоит, Семра.
Зны иаҳҳагылаз жәҩан базцама?
Уахь сыҳәҳәоит: «Семра!..»

Адунеи ду иамам гәытцха,
Акгьы абом иара.
Схала сгылоуп сара арыцҳа,
Дыҟаҙам Семра.

Ажьырныҳәа 15 – жәабран 5
2014 шықәса

В турецком городе Адана живет убышка по имени Семра, до которой не дошел ее родной язык. Мать Семры – абхазка из рода Авидзба, и абхазский Семры – удивительно прекрасен. Во время моего визита в Турцию в 1993 году два дня я пробыл в ее городе, где она служила мне переводчицей. Тяжелым бременем легли на меня вопросы Семры: «Кто мы? Говорят, моя родина красива, плодородна, ты бывал там? За что нас изгнали? Неужели же ни одного убыха там не осталось?»

Ах, сколько боли, сколько горя…

Рушбей Смыр

Рушбей Смыр

СЕМРА́

Поэма

Ты – журавль над головою,
Не видал такой.
Ты – убитая со мною,
Жизни стебель мой.

Ждет простор родного края,
Прилететь пора.
Ты – земле своей чужая,
Ангел мой, Семра!

Ты – звезда в руке созвездья,
Взорвалась вчера,
Мой покой, душа и песня,
Горькая – Семра!

В сердце – дым, спасаться нечем,
Середины нет,
Что словам твоим – отвечу,
Хору долгих бед?

Что не вспомнишь – то растает
Горсткой слов пустых,
Слово за слово – сплетает
Повесть дней былых.

…Дух утопленника люди
В бурдюке несут…
Не пустеет, не убудет
Дней былых сосуд.

* * *

В дни тревог – вставал он разом –
Мой народ святой,
Препоясанный Кавказом,
Весь – клинок литой.

Тень – хранит сынов доныне
Матери одной,
Нам земля была святыней,
Не хотим иной.

Вся – от Нартов – наша повесть,
Славные дела,
Золотою нитью совесть
Вышита, светла.

Здесь леса и дичь без счету,
Звезды – в сторожах,
Помнит эхо про охоту
В тех святых горах.

Всем делились, жили вольно –
Братья – в дни годин.
Много нас, родов достойных,
Флаг у всех – один.

Сатаней сама вскормила
Белокрылых – нас,

Мы – лучей горячих сила
Для тебя, Кавказ!

* * *

Кто, с лицом открытым, рядом
Ходит напоказ, –
Провожают люди взглядом
До сих пор у нас.

Может, птицы, может, ветер –
Весть несли про нас,
Что живем на белом свете, –
И мрачнел Кавказ.

Держим стрелы – наготове,
Тетива – туга.
Север наш – пришельцам внове,
Юг – манил врага.

Персы, римляне ли, греки –
Шли, броней звеня,
И арабы – словно реки…
Помнит всех земля.

Враг спешил из дальних далей,
С четырех сторон,
Вновь и вновь – щитом вставали
И несли урон.

Нас не сломишь: вместо павших –
Новые встают.
Здесь – века страданий наших,
Мы – навечно тут.

Для того ль мы вышли к свету,
Чтобы вдруг сбежать?
Сердце, душу – землю эту
Недругу отдать?

Реки шумные на склонах,
Чистые ручьи,
Ветер, солнце, луг зеленый –
Вы для них – ничьи.

Море наше и равнины –
Вымерзнут – одни.
Рощи, тучные долины, –
Корень бед они…

* * *

Что отводишь взгляд? Устала?
Сердца тишь, Семра!
Капля крови напугала?
Что молчишь, Семра?

Слышишь неба стон неясный?
Ангел мой, Семра!
Прянул голубь с лапкой красной?
Сердца боль, Семра!

* * *

Как Алушту мы любили…
Там – меня нашли.
Дом – сожгли и двор – спалили,
В Пшаде – погребли.

И детей – не пощадили…
Женщин… И сейчас

Я молюсь в Анакопии –
Господу – за нас!

Прах мой – выброшен в Чорохе,
В Кутаиси – скрыт,
Не собрали и в Марухе,
Где душа парит.

Я – в Лашпсы и Анпсы лягу,
Где мой след убит,
На Эльбрусе – снежным флагом,
Льдом – душа висит.

До Кубани – шел я споро,
Гибель – шла за мной,
Был зарыт у Лабы скоро…
После – встал живой!..

* * *

Но тревога в мире злачном –
Мелет нас, Семра!
Дьявол сам, в обличье фрачном,
Делит нас, Семра!

Дуб – повалят, если смогут
Расколоть, Семра!
Капля точит понемногу –
Хуже топора!

Затяну напев раненья,
Погоди, Семра!
Мой рассказ о тех мгновеньях –
Впереди, Семра!

* * *

Нас – бессилия давила
Тяжкая печать?
Иль – стремилась злая сила
Землю отобрать?

Было ль прошлое – незнаньем
Собственных дорог?
Иль – судьбой и испытаньем,
Что послала нам Бог?..

Все мы тут – родные братья,
Сходны – речь и шаг,
Все делили без изъятья –
Радость и очаг.

Только холод поневоле
Студит всех подряд –
Делим мы ручей и поле,
Головы – горят.

Что искали – потеряли,
Жадности полны,
Мы своих – не отличали,
Местью зажжены.

Сход лавин и вихрей влажных…
«Осторожней, эй!..» –
Громыхает – надочажных
Выговор цепей.

Старцы – вывели, сумели
Возродить Кавказ.

Нам – таких бы, в самом деле,
Мудрецов сейчас.

И – ни слова – мимо дела,
Так – творят добро,
Их решенье – отвердело,
Стало, как ядро.

Бодро – в путь пустились люди,
Дети – у плеча,
Женщин – в круг, и будь, что будет,
А в руках – свеча.

Их вело одно желанье –
Где-то за хребтом –
Всех надежд обетованье –
Светлый общий дом.

Вышли женщины – из кущи,
Дети – у плеча,
В окруженье стерегущем,
А в руках – свеча.

Нам ясны – пути вселенной,
Небо – все синей,
Мы – у Дыдрыпш, у священной –
Выведи людей!

Матерь! Бог! Святыня! Вечность!
Есть ли что святей?
Здесь – единой тайны млечность,
Нет ее верней.

Пал – пучок лучей горящий
С неба, и тогда
Жрец, святое говорящий,
Голова седа, –

Возгласил: «Отец! Спаситель!
Ты – единый прав!
Просим – сдвинь поток событий –
Горестно припав!..

Мы в дому росли высоком –
Судьбы развели!
Дай придти к своим истокам!
Благодать – простри!..

Вековечными ключами
Дверь открой во мгле!
Собери нас! Со свечами
Молим на земле!

Не отдай людей на милость
Мраку, без святынь!..»
…А вокруг – толпа молилась,
И неслось: «Аминь!..»

Матерей собрав, как в сказке,
Привели одних –
Смотрят в небо, но повязки –
На глазах у них.

По земле они ступают,
Стон сердечный сжав,
И детей переменяют,
Навсегда отдав.

Что превысит муку эту?
Всех страшней она,
Весть о ней летит по свету,
Даль – потрясена.

Но – прекрасны были дети,
Сладким – молоко,
Хоть дворы – чужие – эти,
Мамы – далеко.

«Спи мой ангел, будешь сильным,
Словно сотня храбрецов…» –
Колыбельной зов.
«Спи, мой ангел, будешь сильным,
Словно сотня храбрецов…» –
Звон – со всех концов…

С той поры и впрямь надолго
Стихла злоба дней,
Месть кровавая умолкла –
Молоко сильней…

* * *

Коль долбить скалу, – скрошится
В порошок, Семра.
Снизу бьют – так раздробится
Тоже в срок, Семра.

Без людей земля – скудеет –
Сухостой, Семра.
Красота ж – то счастьем веет,
То – бедой, Семра.

Без воды – поток упорный
Вспять уйдет, Семра.
Русло брошенное – дерном
Зарастет, Семра.

* * *

Вновь над родиной моею
Засвистала плеть.
С двух сторон – мечи синеют,
Некуда глядеть.

Мы – при русских – гнули выи,
Турки – не милей.
Рвутся цепи золотые,
Вьюга – все сильней.

И мрачат людские взоры –
Полчища врагов…
Под суды да разговоры –
Заметает кров.

Там – сыны, а здесь – застыли
Пасынки времен…
По живому нас делили –
Гонят душу вон.

Тех – купили, тех – сманили,
Правил – кто хотел.
Стало меньше нас, чем были,
И Кавказ скорбел…

А султан, не тратя время,
Гонит корабли.

Он – и с этими, и с теми,
Мы ж – навек ушли.

Сход лавины – вы видали?
Ну, а здесь – война…
Взяли нас и землю взяли,
Наша ль в том вина?

Где же «львы»? Народ им верил.
Только в этот год
Без особых фанаберий –
Предали народ.

Им нужны – чины да ленты
(Господи, опять!) –
Прочь отбросят сантименты…
Что ж тут понимать?..

Тот, кто с родом – бьется вместе,
Пулей стал, Семра.
Был – поэт, стал – горевестник
И – пропал, Семра.

Берег наш и наши горы –
Все – в сплошном чаду.
Только кровь питает взоры,
Сердцу на беду.

«Всюду – смерть, – стонала Хоста, –
И исхода – нет…»
«Здесь – война, и это просто», –
Хыпста – ей в ответ.

Хашыпсоу голосила:
«Прежней рати – нет!»
«Камни – жгут, иссохла сила…» –
Псоу – ей в ответ.

Небо – вдребезги разбилось,
Стон – со всех сторон…
Мир! Яви былую милость!..
Но – смеялся он…

* * *

Ты орла в горах видала?
Он – подбит, Семра.
Камень жжет, где ты ступала,
Он – горит, Семра.

Хочешь воздуха живого?
Едок он, Семра.
Слышишь вод журчанье снова?
Это – стон, Семра.

* * *

Свет дневной – грозой погашен,
С ночью – заодно.
Вид села пустого – страшен,
Псху – темным-темно…

Были пули – на исходе,
Трескались мечи.
Вниз – стекали по породе –
Красные ключи.

И тогда нас понял даже
Русский генерал –

«Все возьми, и землю нашу,
Что б ни пожелал!

Только кладбищ – не тревожьте,
Мертвецов покой!
Мы ж – уйдем и сложим кости
В стороне чужой!..»

Согласился… Что – причиной? –
Армию берег…
И пошел народ безвинный
По камням дорог…

Бзыбь – рыдала… Все – спешили,
Из-под пуль уйдя,
Ту с собою уводили,
Что ждала дитя.

А подъем – все круче, выше,
Среди птиц и трав,
Но она уже не слышит,
В обморок упав…

И взмолились, у святыни
Полукругом встав:
«Дай воды, как благостыни,
Ей – спасенье дав!..»

Чудо ль? – Тут же полетели
Камни из-под ног,
Из разверзшейся купели –
Вырвался поток!

Стал спасителем бессрочным
Дивной тайны дом.
С этих пор зовут источник –
«Женским родником»!

* * *

То – надежда, то – тревога…
И шептала мать:
«Спи, сынок, нам лес – подмога,
Станешь подрастать.

Там – в скале – оружье деда,
Здесь – отец лежит…
Ты – кремень, тебя победа –
Всюду сторожит!..»

…От беды – сердца старели,
От лихих годин…
Шли цепочкой – прямо к цели,
Путь у всех – один.

В реве рек – они младенца –
На руки из рук –
Завернули в полотенца,
Чтоб утишить звук.

…Джубга – выла над несчастным,
Пал я – в Варданэ,
Был закопан в Абазаште,
Сгинул в Кабарде.

В Цабале – попал под пули,
Вглубь – Кодор тянул,

В Дале – был сожжен, в Ингуре –
После – утонул…

* * *

Бьется рыба, если воды
Горячи, Семра!
Ливня вымочат разводы,
Как ключи, Семра…

Лошадь ржет! Ее, пожалуй,
Не унять, Семра!
Время – случай небывалый
Рассказать, Семра!

…Парня взяли, повязали,
Повели за вал,
А коня – не удержали,
Следом поскакал.

И надежду – очи мечут –
Что спасется жизнь.
Слышно ржанье недалече:
«Вынесу, держись!»

Гром копытный отдается
Далеко в горах.
Искры сыплют, конь – несется,
Ввысь вздымая прах.

Но как только он, в запале,
Сделал свой прыжок –
Пули меткие попали –
И на землю лег.

Тут – внезапно, с силой львиной,
Парень прыгнуть смог,
И охране – прокусил он
Горло – словно волк.

Но – вцепилась пуля злая,
Задержалась в нем,
И упал он, умирая,
Рядышком с конем…

Мир стоит, пустой и странный,
Все вокруг – война,
И смешалась кровь из раны –
С кровью скакуна.

И, укутав сердце в траур,
Солнце – вспять ушло…
Только радуга да травы
Помнят это зло…

* * *

Землю всю – огнем и дымом
Обожгли, Семра.
Нас – свечой – необратимо
Обошли, Семра.

И ручей – уйдет в болото,
Став грязней, Семра.
И орел, что выбит слета,
Всех слабей, Семра.

Бед народных и печалей –
Не сочтешь, Семра.

Но от них – уснешь едва ли –
В сердце – дрожь, Семра.

* * *

«…Мать – в земле, отца – убили,
В ранах брат, – спасу».
И в самшитовом – укрыли,
Спрятали – лесу.

Лес – не в помощь, это правда,
Если б мог – то спас.
И она хранила брата,
Не смыкая глаз.

С подорожником повязки –
От лихих хвороб.
И рассказывала сказки,
Чтоб унять озноб.

Слезы прятала, кормила,
Мыла, берегла,
Все для брата приносила,
Что найти могла.

Только видит – настигает
Лютая судьба…
У больного – силы тают,
Он глядит едва.

Надо в дом ей воротиться,
Кончилась еда.
Лишь уснет – она, как птица,
Полетит туда.

В спешке, бледная от бега,
Бросила в суму –
Фрукты, сыр, куски чурека –
Брату своему.

Только грубой перебранки
Говор донесло,
В дом ввалилось, как с гулянки,
Роковое зло.

Землю – жаль, сестру – тем боле.
Каждый – как шакал.
Что страшнее этой доли?
Кто бы рядом встал?

Против слез – у них приклады,
Лютое зверье,
Ни спасенья, ни пощады –
Впала в забытье…

«Небо! Слышишь? Я не знаю,
В чем моя вина?
Для того ль меня – родная
Мама – родила?

Мне – к кому взывать с укором
У себя в дому?
Как приду с таким позором
К брату своему?

Но – спасу его, прикрою…»
Начало светать…
Шла – самшитовой тропою,
Слез – не удержать…

Вот дошла. Но слишком поздно –
Не подымет глаз…
Спит – ее защитник грозный,
Сердца звук – угас…

Подошла к нему. Нагнулась.
И – завыла вдруг…
И – от боли – содрогнулась
Вся земля вокруг.

Обнимая, ветер веет
И – хранит во мгле,
А она – предать не смеет
Воина – земле…

Камни двигает упорно,
Глыбы шевелит,
Накрывает буркой черной,
Как закон велит.

Что еще послать захочет
Горькое житье?
Покрывало черной ночи
Кутает ее…

«Пал героем за отчизну!..
Есть твоя сестра…
С лесом днесь справляет тризну
Здесь – твоя сестра…

На кого ты нас оставил?..
Бедная сестра…
Ты – в очаг – мороз направил…
Бледная сестра…»

Зависть – к женщине прекрасной,
Злоба – велики…
Так у родины несчастной
Множатся враги…

Льдом времен – накрыло груду –
Нет виновных тут…
Так цветок живой забудут,
После не найдут…

От страданий – стыло небо,
Ты – едва жива,
И была безмерной треба,
Путаны – слова.

«Где вы, кони боевые?..
Ждет ли вас сестра?
Пали крепости живые…
Свет погас, сестра…

В небе звезды нас не сыщут…
Плачется сестра…
Злые пули – в поле рыщут…
Прячется сестра…»

Задыхаясь, спотыкаясь,
Побрела домой…
Тут помедлил, обрываясь,
Путь страданий твой…

Ей – от яблони румяной –
Помощь – горяча…
На веревке конопляной –
Стыла, как свеча…

* * *

Я – убитый на Йацыште,
На Мцаге – бродил,
Я – к суровым скалам вышел,
Там – Гага – душил.

Крики – падали без счета
На озерный вал,
Чюруа – водоворотом –
В кольца завивал.

Адыгею – далью, лесом,
Морем – исходив,
Я взывал к моим черкесам:
«Выходи, кто жив!..»

Я – к Гуме летел, тоскуя,
Шел – над Гумистой…
Но – пустела Абжакуа,
Там – я стал слезой…

…А султан – не мыслит мелко,
Он – при деле тут.
По рукам! В кармане – сделка.
Корабли – снуют…

* * *

Голос ласточки счастливой
Где-то спит, Семра!
Дрозд – распевный, говорливый –
Позабыт, Семра!

Лай собачий издалека
Будет звать, Семра!

Как сильна моя тревога,
Будешь знать, Семра!..

Поле Куджбы – разрывалось,
Пламя – не унять.
Трое братьев – там сражалось,
Горевала мать.

Насмерть – младшего задело,
Старший – жив пока,
Он – собой рискует смело,
Бьет – наверняка.

Песнь раненья – мощным скалам
Пел он – жизнь прошла…
Прыгнул вниз – надгробьем стала
Мрачная скала…

…И платок с обрыва рвется
Той, что друга ждет…
Бзыбь, бурливая, несется,
Кровь его несет…

…С похоронными вестями,
Спев за упокой,
Шел окольными путями
Средний брат – домой.

…Мать – идет, его – не видит,
Смертный рок – жесток…
Кто же знал, что этак выйдет –
Он – помочь не смог?..

Ей – теленка молодого
Мясо отварил –
Стол накрыт – еда готова –
Пусть прибавит сил.

Сыну – слезы застят очи,
Но безмолвна мать…
…Старый пес – как будто хочет
Что-то рассказать.

«Верный друг! Пойми – жестоко
Время за окном…
Я – вернусь, а ты – до срока
Стереги наш дом!..»

Счастье – вдруг сгореть мгновенно,
Коль стоишь в огне.
Вновь идти тропой военной –
Выпадает мне.

…И – с заката до рассвета –
Раздавался вой.
День за днем – в округе, где-то,
Не кончался – вой…

От заката до рассвета –
Жил в тоске своей…
С каждым днем – звучало это –
Тише и слабей.

Отстрадала мать, и сразу –
Верности верней,
Бедный пес, не тронув мяса, –
Умер рядом с ней…

* * *

…А султан – проходит в дамки,
Он – при деле тут,
Делит все – дома и замки…
Корабли – идут…

Кто – в чинах, а кто – из свиты, –
Служат – в свой черед…
Корабли – людьми забиты,
Море – мзду берет…

Стала родина – землею, –
Нянчившая нас…
Не – слезою, так – золою –
Я вернусь, Кавказ!..

Но не слышно колыбельной,
Выжжены дворы…
Стал я пулей – неприцельной,
Лишним – до поры.

Паруса у нас – опали,
Не поднять, Семра.
Все ушло в глухие дали,
Словно вспять, Семра.

Стали пухнуть неба своды
И гореть, Семра.
Ты и небо – как сироты,
Не стерпеть, Семра.

* * *

Мы – сжимались от бессилья
Родины тогда,

И ломались, но не крылья –
Корни – навсегда.

Стонет Красная Поляна –
Чей же это грех?
Кто ответит без изъяна –
Сразу – и за всех?

Там – осталась крови ярость,
Не роса – не тронь!
И – не солнце рассиялось –
Там – пылал огонь!

Мать – младенца не узнала,
Он – «Вперед!» – кричал,
Меч – ломался от накала,
Плавился металл.

Дни и ночи мы сражались,
И – от битвы той –
Камни древние – спекались,
Делались золой.

Шли лавины – все стирали
В горной полосе.
Там у нас – не умирали,
Погибали все…

Словно точка – встало знамя,
Целый мир – убит.
И Поляна – здесь над нами –
Красная – стоит.

* * *

…Но сейчас, по крайней мере,
Скрывшись дотемна,
С сыном – в маленькой пещере –
Спасена она.

Да в несчастье – счастье зыбко,
Голод тяготит,
И печальная Аибга –
Траурно молчит.

Милый сын – смеется мало,
С каждым днем – бледней,
Молоко – почти пропало,
Слишком плохо ей.

И нахлынула, как море,
Слабость на нее.
Сын уснул – забылась вскоре –
Сон – берет свое.

…Вот она проходит садом,
Всюду – мирный вид.
С ясноглазым братом рядом –
Добрый конь стоит.

Дрозд – поет ей песни смело –
Он ее узнал…
Вдруг – предчувствием – по телу
Холод пробежал.

И дышать она боится,
Крикнуть ей нельзя,

Может, сон ей дикий снится?
Онемела вся.

На ее коленях ловко
Улеглась змея,
Ей – сынок, смеясь, головку
Гладит, вниз скользя…

Мать, собравшись, молвит вскоре:
«Ты – укрылась здесь?
Хочешь – рассказать о горе
Или – сына съесть?..»

А змея – головку выше
Тихо подняла
И, как будто вправду слышит, –
Рядом прилегла.

«Ты – одна осталась тоже?
Иль – огонь страшит?
С Бытхи – ты? И нам поможешь?»
Та – в глаза глядит.

Время шло, часы роняя,
Снова мать – слегла,
А змея-то – как родная –
Возле них жила.

А у сына – ножки сводит,
Глазки устают,
Мамы грудь – едва находит,
Все – иссохло тут.

Кто – помог бы? Пусть хоть мало?
Целый мир – поблек.
Мать – за сына страдала,
Отошла навек…

А змея – вокруг свивалась,
Чтоб ему помочь…
Что ж – малыш, судьбе на жалость,
Умер в ту же ночь…

Где я был и где я не был –
Смыло все подряд,
Звезды, падавшие с неба, –
Высоко стоят.

Вся Убыхия – в могиле,
Мертвых сторожа,
И парит, в нездешней силе –
Матери душа.

Боль ночей, дневные были –
Злое бытие…
Слезы – ту змею – пронзили,
Ослепив ее.

Не сдержать мне, видно, вопля,
Я кричу опять,
Смерти Бог – втыкает копья –
Некуда бежать…

Я плыву – с волнами вместе,
Все тяжеле мне…
– Водогребщик-горевестник!
Смерть – на корабле!

Ветер – пуще, волны – круче,
Гонятся за мной…
Чем – зверей – вы, люди лучше,
В форме золотой?..

Что ждало меня в Кефкене?!
Потрясен, стоял…
Много видел – тем не мене,
Жутче – не видал…

В камышах, в пещерах темных –
Волосы сплелись…
Трупы братьев, тел склоненных –
В смерти обнялись…

Здесь отцы брели по полю,
Павших схоронив,
Онемев, смирившись с болью…
Плачу я о них…

И земля – могилой общей –
Всех в себе хранит.
В головах – кладу я молча –
Камень и гранит…

Вас зову – на Чиоруме –
Всех – не перечесть,
На Кайсыр – взираю в думе,
В Сивасе – не сесть…

Коль любовь к родному краю
Там умрет, – смолчи.
Я ж – и в Турции рыдаю,
Словно воск свечи…

Все во мне – святое, злое –
Смолотили здесь.
Там – комар лишит покоя,
Здесь я – весь, как есть…

* * *

Нагрузил – тяжеле камня,
Море слез, Семра.
Ты – отчизну ищешь – там я –
Весь замерз, Семра.

По Ахуну, молча, бродишь?
Все болит, Семра.
Ты кувшин здесь не находишь?
Он – разбит, Семра.

В доме прежнем – ветер дует,
Не забыть, Семра.
Здесь – святилище – пустует,
Не избыть, Семра…

Штык нашла – душой кровавой
Зацепился я.
Ты кинжал находишь ржавый –
Это кровь моя.

Ты со мною – слезы точишь –
Камни среди скал…
Ты собрать мой пепел хочешь?
Темным ветром стал…

Родниками – сердце студишь –
Высохли они…

В песнях – горькую слезу лишь
Зачерпнули дни…

В небе – радугу заметишь,
Поклонись, Семра.
Коль змею в пути приветишь –
Помолись, Семра.

В тишину бежать от ветра –
Не спеши, Семра.
Пса – погладь, утешь приветно –
От души, Семра.

Что – не сгубит хлад вселенский,
То – бальзам, Семра.
Тот родник целящий – Женский –
Чудо – нам, Семра.

Поглотил родные звуки
Земляной погост.
Под лавиной – скрыты муки
Молчаливых слез.

Подорожник – лечит рану…
Прах – не оживет…
К колыбельной – по бурьяну
Путь не приведет…

Угольки – давно остыли,
И очаг – негож.
Надочажную – из пыли –
Цепь – не подберешь…

Ты – у тайны небывалой, –
Говоришь, Семра?
Это – много или – мало?
Что молчишь, Семра?

Догнала ль ты луч последний?
Там – живу, Семра!
В край, что тайны заповедней,
Я зову: «Семра!»

Целый мир – стоит бездушен,
Слеп он до поры…
…Я стою один, не нужен…
Рядом нет – Семры…

15 января –15 января
2014 года

Перевод Натальи Орловой

Türkiye'nin Adana kentinde yaşayan Semra bir Ubıh kızı, ancak ne yazık ki öz dilini hiç bilmiyor, annesi Ayüdzıpha olan bu harika kız Abhazcayı akıcı bir şekilde konuştuğundan 1993 yılında Türkiye'de bulunduğum sırada Adana'yı ziyaret ettiğimde tercümanım olmuştu. Semra'nın o günlerde bana yönelttiği; «Biz kimiz?, Vatanımız çok güzel ve çok bereketliymiş diyorlar, gidip görebildin mi?, Bizim ne suçumuz vardı da bu gün topraklarımızda bir tek Ubıh bile kalmadı?...» şeklindeki sorularını bu gün bile bir değirmen taşı misali omuzlarımda taşımaya devam ediyorum.

Ah! Böyle daha ne acılar, ne dertler var omuzlarımda...

Ruşbey Smır

Ruşbey Smır

SEMRA

Poema

Kaybedipte yolunu uzaktan geçenTurnam,
Sen, hiç görmediğim ve hiç tanımadığım
Sen, bir zamanlar benimle öldürülen,
Benimle birlikte yeniden doğansın, Semra!

Kıyısı, dağları, her şeyi yetim vatanın,
Özlemle beklemekte, sanki seni dün gibi.
Sen, öz topraklarında öyle yabancı,
Melekler gibisin, günahsız Semra!

Yıldızın aydınlatmadığı gecelerde,
Şimşekler karanlığı dehşetle yırtarrken
Sen aklımdın, canımı sığındığım,
Sen ağıtlarımda gözyaşımdın, Semra!

Ortasından yarılmışsa bu yürek
Ah! canlansa bende kalan yarısı
Her soruya belki cevap olmaz ya
Can yakıyor Semra'nın her bir sorusu.

Peşine düştüğünü ararken, kaybettin avcundakini
Boş mu kaldı dolduracağını sandığın testi
Ve her söz, bir başka acı sözcük doğurdu
Kaderin yazıldığı o tarih sayfasında.

Çağırsak ruhlarını suda boğulanların,
Tulumlarla taşımak öyle zor ki: mezara
O güvenmediklerin seni aldatanlar da,
Yazık ki tarihimden hepsi bir parça.

* * *

Toprağımızda güçlüydük oysa,
Omuzlarımızdan kaynaşmış gibi
Haydi! Deyince davranıp bileklere,
Kuzey-güney hep birlikte kardeşçe.

Öyle çok eskilerden beri burda adımız,
Bir anne rahminden doğdu kardeşliğimiz,
Öz toprağımız bizim aşkla kök saldığımız
Ve kimsenin toprağında olmadı ki gözümüz.

Büyük Nartların gölgesinde korkusuz,
Geleceğe gururla ve umutla yürüyen
Ruhu altın iplikten dikilmişce göğsüne,
Bedeni rüzgarların üstündeydi; güneşten.

Bereketli ormanlar vardı dağlarımızda
Yıldızların ışığı gecelerde parlardı
Yaylarda ıslık çalan okların neşesinde
Av peşinde koşardık tepelerin ardında.

Biz bu topraklarda doğduk, çoğaldık,
Ve gün geldi sürgün olduk dört bir yana.
Soyumuzu yarına taşıyan haneler kurduk,
Her ocak yine bizim bayrağımız altında.

Sataney Guaşe'den süt emerdi bebeler,
Biz de onun göğsünden doğmadık mı dünyaya
Gökkuşağı altında bakarken Kafkasya'ya
Mavi gökler altında koşmadık mı hayata.

* * *

Kim ne diyor bırak desin,
Eksiği yok, yok noksanı.
Her faninin gözü onda
Yok ki dünya'da emsali.

Rüzgar mı götürürmüştü, yoksa kuş mu uçurdu?
Bir felaket peşine kim çağırdı kaderi.
Gözü ilk kez değenin nazarı değdi belki
Kafkasya'mın ufkuna kara bulutlar geldi.

Gerip yaylarımızı bileklerin hıncıyla,
Oklar parmak ucunda şimdi düşman bekliyor.
Kimi şimalden aşmış kalelerin burcunda,
Güneyden gelen rüzgar ya kimleri saklıyor.

Romalılar ve Bizans savıp sıralarını
Acem silahlarını ardında bırakırdı.
Çok yenilmez ordunun adı duyuldu burda,
Baş eğmedim tarihin tozlu sayfalarında.

Dünya'nın dört bir yanından yola çıkan ordular,
Hedef diye nedense toprağımı sordular
Daha biri bitmeden bir diğeri geliyor,
Ne mümkün nefes almak düşman bizi yoruyor.

Biz bitmedik yine de her güneşle biz doğduk,
Her sabahın göğüne tekrar selam gönderdik
Yorulmadık yılların bu ağır sancısında
Herşeye rağmen yaşam gözlerimin yaşında.

Bu bırakıp gitmenin adı sürgün de olsa
Vatanı terketmenin dindirmez acısını
Tükenmez ki iştahı düşman doymaz ne alsa,
Asırlar var halkımın böyle aldı canını.

Dile gelse dereler, pınarlarım haykırsa
Yine de bu toprakların isyanına yetmez ki
Güneşin huzmesine doğarken bahar yeli,
Kader yazmış ne yapsın durduramaz eceli.

O derin denizlerin, dağların ovaların
Hele siz olmayınca soğudu zirveleri
Yemyeşil ormanların o eski bereketi,
Kader suç diye yazmış durduramaz eceli.

* * *

Ah! neden uzaklara daldı güzel gözlerin
Güleç yüzüne hüznün perdesi indi,Semra!
Sorsam toprağımdaki yaşanan acıların
Ruhunda kanattığı yara kimindi, Semra?

Yorgun göklerde yanlız kuşlar misali şimdi
Bu suskun rüzgarları dinleyip ağla Semra!
Güvercinler olurda üzerinden geçerse
Vatanın gözyaşıdır, gözyaşına sar Semra!

* * *

Ben bu dere üstünde ustası değirmenin
Ve canımı sakladım bu eski değirmene
Hangi el tutuşturdu haneme bu eceli,
Toprağa kim koyacak bu kimsesiz bedeni

Kadın, çocuk demeden süren bu ağır zulme
Ah! kol kanat gerecek kimse yok ki ortada
Ciğerimi yırtarak haykırsam Anakopiya'da,
Ruhumun köklerinden ulaştırsam Tanrıya.

Savurun küllerimi o deli Çoruh dinsin,
Kutays ortasında tulumlar beni bulsun

Marıukh'un zirvesinden koparsalar da beni,
Ruhum yamaçlarına kök salıp da tutunsun.

Laşpsı, Anpsı da akıl almaz işkencelerle,
Öldüm, can bulduğum topraklarımda
Dağların zirvesine bayrak yaptım ruhumu,
Vatanım var oldukça salınsın yaylalarda.

Kubina'ya doğru yürümekteyim heyhat,
Ardımda kalleş tüfeklerden korkak mermiler
Laba kıyılarında gömdüyseler de beni,
İnadına yaşıyorum ruhumu gömemediler.

* * *

Bitmez ki kaderimin yazdığı türlü dertler,
Yine de hep acılar ardımızdaydı Semra!
Şeytan bu; şeytanlığı gizlemenin derdinde,
Unutma yine bizi bölmek düşünde, Semra!

Ulu ağaç ne yapsın bizler anlamıyorsak
Bir kere bölünürse neye yarar ki Semra!
Aramızdaki çürükler eğer ayıklanmazsa,
Her ağacın kurdu kendi özünden Semra.!

Yaramı bağlıyorum yaralı şarkısıyla,
Suskunluğun yarama şifa sayılır Semra!
O eski acıları bir bir anlatayorum ki,
Yeniden yaşanmasın, ibret alınır Semra!

* * *

Gücümüz mü yetmedi, niye, ne oldu bize?
Ayırıp ta yolları kıydık biz kardeşliğe.
Elimizden çalınan şimdi vatan toprağı
Parça parça tükenip kanar yüreğimizde.

Can alan salgınlarla boğuştuk
Boş durmuyorken düşmanlarımız.
Bütün bunlar kader miydi acaba?
Kim bilir sınıyordu bizi Tanrımız.

Bir lokmayı bölüşürdük eskiden,
Dilimiz birdi, yüreğimiz bir iken
Acıyı ve umudu paylaştığımızda,
Bereketti ocaklarımızda tüten.

Beraber olmak yerine dağıldık bazen
Bu soğuk esintiler hangi yüreğe değdi.
Bir yudum suyu paylaşmak yerine,
Kardeşlik sofrasında husumet neydi.

Kazanmak bir başına neye yarar ki
Bu aç gözlülüğün kime faydası var ki
Kuzey-güney diye hiç ayırmadan
Neden karanlıklara sürüklendik ki.

Bizden olanı unutup sarıldık yabana,
Sarmaşık gibi dolandık bazen düşmana.
Ordan biri saldırdı, buradan birileri,
Bize yakışmayandı yapılanın hiç biri.

Esen soğuk rüzgarlar fırtınaya dönüyor
Bir kartopu misali çığ gibi büyüyordu
Hey! Ne olacak şimdi bunun sonrası diye
Çoğu insanlarımız feryatlar ediyordu.

İşte o zamanın bilge ihtiyarları,
Onlarla bir araya gelirdi tüm Kafkaslar.
Ah! öyle uzağı önceden görenlere
Bu gün bile nasıl da ihtiyacımız var.

Kıymetsiz bir tek söz söylemeden,
Uzun uzun oturup konuşurlardı.
Ama kararları tartışılmazdı asla,
Sözü bir cevher gibi, damıtırlardı.

Yüzlerce kadın yollara koyuldular,
Şefkatli kucaklarda minicik yavruları,
Yollar bunca azabı taşıyabilir miydi,
Dillerden dökülmese o içten duaları.

Bu yorgunluğa kim bir nefes verecek,
Yaylaların pınarları çaresiz, suskun.
Kutsal anıkhaların sessizliğinde,
Bir büyük buluşmanın zamanı durgun.

Yüzlerce kadın aşıyordu yolları,
Şefkatli kucaklarda minicik yavruları,
Onları karşılayan annelerle birlikte
Umuda eklediler bütün o duaları.

Yolları açıldı umuda tüm Kafkasya'nın,
Gökyüzü de maviyi öylesine özlemiş
Kutsal Dıdrıpş nıkha'nın gölgesi altında.
Kardeşlik duaları hep huzura sözleşmiş.

Anne! Ançüa! Anıkha! Yaşam!
Ne mukaddes sözlerdi dilimizde
Ve göldesinde toplandığımız ağacın,
Anlalmıştık sonunda değerini de.

Güneş ışığı nura dönmüştü sanki,
Süzüldüğü gökyüzü öylesi mavi.
Anıkhapayü duruyordu öylece,
Acısı ağaran saçından belli.

Ey, yüce Ançüa, büyük Tanrımız!
Bize güzel günleri de bahşeden
Bilemeyip kıymetini, üzdüysek seni eğer,
Cehaletimize ver yine, hataları affeden!

Bir hanede topla bizi, yine tek bir bahçede,
Yine ferahlık veren o rüzgarları bahşet,
Ocağın etrafında buluşalım birlikte,
Esirgeme rahmetini bizlerden sen yine affet.

Anamın ak sütü gibi köklü tarihim,
Toplasın yeniden artık bizleri.
Duamıza aracı ol ey ulu anıkha,
Yakarışımız birlikte, duy sesimizi.

Yarı yolda bırakmazsın halkını,
Az cefa çekmedik biz bu uğurda,
Hep birlikte duaya amin! dediler
Bu dilekler mutlaka ulaşacak Tanrıya.

Annelere gelince sözler tükendi demek
Kuzeyli ve güneyli geldi karşı karşıya
Başları dik sükutta her biri Kafkasyalı,
Bekliyorlar çaresiz şimdi gözleri bağlı.

Ayaklar öyle yorgun taşısa da onları,
Acıların gölgesi adımların altında
Kucaklardan koparken o küçücük yavrular
Ateşe dokunuyor sanki gül yanağında.

Öylesine zordu ki, hangi yüreğe sığar,
Ama sabretmekteler, dinsin diye acılar.
Dünya'nın hafızası böylesini görmedi,
Tarihi yazarlarkenKafkasyalı analar.

Aç-açıkta değildi şimdi güzel bebeler,
Yine emiyorlardı şefkatli kucaklarda.
Artık baba evine bir daha dönemezler
Öz anne kokusundan kalacaklar uzakta.

«Uyu yavrum, yüz kişiye bedelsin!»
Ninniler çınlıyordu, kuzeyde şimdi.
«Uyusun da büyüsün, Nart'ın soyu yürüsün!»
Güneyde duyulmakta bir başka ninni.

Tarihe yön veren ne, yaşanan bu ibret mi?
Düşman olmuş bedenin yüreğini titretti
Söndü kan davaları, unutuldu kavgalar,
Aynı anne göğsünden süt emen kardeş gibi.

* * *

Yamaçları boylu boyunca yarsan,
Gün akşama biter değil mi Semra?
Dağları tepeden aşağı oysan,
Gün gelir yıkılır değil mi Semra?

İnsansız toprağın çölden farkı ne,
Bunu sende anlat herkese, Semra!
Cennet topraklara sahip olmanın,
Kaderi de, kederi de ortaktır, Semra!

Ya sular dönmezse derelerine,
Kuruyup çatlamazlar mı, Semra?
Yatağına dönmezse günün birinde,
Topraklar doldurmaz mı, Semra?

* * *

Yine toprağımda düşman gözü var,
Hınç ile sallanır bir zalim kamçı.

İki kama arasında sanki kalmıştık,
Örsle çekiç arasında bırakılmıştık.

Kılıçları keslindi Rus subayların,
Osmanlı çabası inat onlara.
Kırılıyordu şimdi altın halkalar,
Parça parça düşüyorduk karlara.

Tükenmez zalimin cephaneleri,
Tüfekleri soysuz, mermisi soysuz
Mühlet demişti ya söz unutulmuş
Artık bu vahşetin iştahı sonsuz.

Biri öz evlatmış, sanki üvey diğeri,
Bu yürek bu hüznü taşımayacak…
Bölmekteydiler bizi ayrıymış gibi,
Saçtıkları zehir bizi boğacak…

Kimi kandırılmıştı, satılıyordu kimi,
Acıyan kalmamıştı can taşıyan insana.
Ne yapsak ta çaresiz yiten hep benim canım ,
Yasa döndü her karış toprağ Kafkasya'nın.

İstanbul'da gemi kalmamış sanki
Acelesi varmış tüm teknelerin.
Hem gidene hem kalana yetiyor,
Zalimin kan kokan hain nefesi.

Ne yapabilirdin ki çığ düşerse üstüne?
Ama işte savaştı , ölümün kötü adı
Biri toprak peşinde, biri aldı insanı
Çoktan paylaşmışlardı artık aziz vatanı.

Sözle bizi büyüten sözde «bilge adamlar»
Sinsi bir sessizlikle başka yöne baktılar
Bir şeytani kurnazlığın o kirli gölgesinde
Aslında insanları yok oluşa sattılar.

Makam, mevki ve altın peşindeler,
(Ah!Kırılıyor tüm kemiklerim).
Ah! bu rezil doyumsuzluktan
Bu günden korkuyor benim gözlerim.

Sarılıp köklerine, savaşanı unutma
Neden böylesi yanlız, böyle çaresiz,Semra!
Mızıkalar boğulup şarkılar ölüyorken
Halkımın ağıtları artık nefessiz,Semra!

Sahiller, yaylalar, her karış toprak,
Ateşle imtihan nereye baksam.
Yoktu kan damlamayan bir karış toprak,
Bari sığınacak bir gölge bulsam.

Hey! ne var orada? Bura karanlık,
Feryat figan ediyordu Khuasta.
Savaş meydanında öyle zordayız,
Ağıtlar yakıyordu hüzünlü Khipsta.

Tükeniyor güçleri o yiğitlerin,
Haykırıyor eyvah! diye Haşıpsuo.
Susuzluktan kurumakta canımız,
Dizlerini dövüyor acılı Psou.

Gökyüzünü bile yağmalamışlar,
Parsel parsel sanki kara bulutlar.
Adi dünya, uyan da bak bir kez olsa!
Gülüyordu esneyip, yok olmuştu umutlar.

* * *

Bu yüce dağların kara kartalı
Kanadı kırılmış yaralı, Semra!
Topuğuna batan o yanık taşın
Ateşi kavrulmuş olmalı, Semra!

Ciğerine dolan memleket havasını
Arasan bulamazsın, öyle kirlendi Semra!
Pınarlar çığıldar mı şimdi o yaylalarda
Duyduğun su sesleri artık tükendi, Semra!

* * *

Yıldırımlar gündüzleri bölüyor
Geceyle kararıp çöküyor hüzün.
Dağ köyleri bire birer düşüyor,
Takati kalmamış artık Pıshü'nün.

Barutlar tüfeğe imdat etmiyor,
Kılıçların kabzası elde kalıyor.
Yaylalardan su taşıyan dereler
Kanla taşıp ovalara doluyor.

Mecalsiz kalınca artık yiğitler,
Beyaz bayrak ile Rus komutana:
Topraklarımızı bırakıp gideceğiz biz,
Sizin olsun geride kalan ne varsa.

Sadece söz verin bu mezarlara,
Dokunmayacağınıza verin güvence
Çıkalım dönüşü olmayan yola,
Yaşamak ölmektir yaban ellerde.

Kabul etti o buz gibi komutan,
Askerleri için hiç düşünmeden

Yola düştü suşsuz masum insanlar,
Çoluk-çocuk, yaşlı-kadın demeden.

Gidiyordu mermilerden canını kurtaranlar,
Bzıp nehri ağlıyorken arkalarından.
Yürüyor mecalsiz hamile gelin,
Can vermek istiyor damarlarından.

İnmekle bitmiyor şu uçurumlar,
Bu hain yamaçlar bu zalim bayır
Su olmazsa bu bebe nasıl doğacak?
Bu halde doğumda varmı ki hayır?

O zaman kadınlar hep birlik olup,
Kutsal anıkhalarına doğru döndüler:
«Biraz su ver, ne olursun şu gariban sabiye»,
Bir ağızdan duaya nefes verdiler.

Bir mucize oldu o an, çalkalandı kayalar,
Yuvarlandı peşpeşe birbirinin ardından.
Buz gibi bir su fışkırıp döküldü önlerine,
Taşların sökülürken bıraktığı aradan.

Bu bebenin nasibiydi besbelli,
Vardı bir hikmeti, vardı bir gizi.
«Kadınlar pınarı» dendi artık oraya
Bu gün aynı suyu vatanda ara.

* * *

Anneyi söyleten, derdi mi, umudu mu?
Ninniler sarmalıyor fısıldayan sesini
Uyu yavrum ormanlar beşiğin olsun,
Büyü yavrum ayağın çabucak bassın.

Mağaraya gizledim dedenin silahını,
Babanı da gömmüştüm hemen yanıbaşına.
Çakmaktaşı akağaç, nasıl ki birliktedir,
Dağlarsa bekler seni, her daim tetiktedir.

Kalplerine su serpip umut vermek içindi,
Gözlerinden saklıydı sanki tüm gördükleri.
Dönüşü yok gidişle Pıshü'lılar peşpeşe,
Gidiyorlar çaresiz bilinmez gölgelere.

Elden ele nasıl da kucaklayıp sardılar,
O çaresiz yavruyu ıslak kundak bezine
Peşinden feryatlarla çığlıkları duydular
Dereler ağlıyordu onların gidişine.

Cıbğa'yı aşmaktayım öylesine kadersiz,
Yüardan ovasına sığmayacak bu yasım.
Psıj'lı bir tanıdık bulsam, Abazaşta'dan,
Kabardey kardeşlere geliyor ağlayasım.

Ölmüştüm ben Tzabal'da savaş meydanlarında,
Boğulmama şahit yazıldı Kudrı' suyu.
Yanıp kavruldum ben Dal ormanlarında,
Küllerim yüzüyordu çağlarken İngur suyu…

* * *

Balıklar can çekişip çırpınıyor gördün mü?
Sular öyle sıcak ki sanki kaynıyor,Semra!
Rüzgarların önünde öyle kara yağmurlar
İliklerine kadar ıslanmışsın sen, Semra!

Atlar mı kişniyordu yoksa gök mü yarıldı
O sesler bu dağlara hayat veriyor Semra!
Ruhunda hissettiğin böyle kötü kaderi
Yenmek mümkünse eğer onlar görecek Semra!

Çullanıp onlarcası düşürdüler pusuya
Ellerini bağlayıp esir aldılar güya
Atını da sıkı tutun kaçmasın elinizden
Bir ıslıkla şahlanıp kurtulur şerrinizden.

Hala umudu vardı hele gayret yetişse
Yürekteki ateşle düşman üstüne düşse
Alevler saçıyordu dörtnal dediğin ne ki
Sahibinin uğrunda can alırdı gözleri.

Kişneme değildi bu sandım mavzer sesiydi
Memleket yaylaları tanır bu şahlanışı
Yıldırımlar düşerdi toynağının dibine
Savurduğu toprağı düşman gülle sanırdı.

Katıp tozu dumana sanki kılıç sallıyor
Şahlanıyor,kişniyor öyle hücum ediyor
Kalleş mermilere mi boyun bükecek asla
Ölümü oyun bilip şu kaderle oynuyor.

Eli bağlıydı esir ama çılgın yüreği
Bir kaplandı kükredi aldı onu atından
Dişleriydi silahı o düşmanı kavradı
Isırdı bir kurt gibi can aldı gırtlağından.

Ah! o kahpe tüfekten aldı ağır kurşunu
Nişan almış o zalim yiğidin tam kalbine
Ecel gelmişse eğer ölüm mukadder deyip
Düştü atın yanına baş koydu eğerine.

Neye yarar ki kuvvet adalet yoksa eğer
Ne hale gelmiş Dünya bu uğursuz zamanda
Toprağa karışınca tek bir renge dönüştü
Kısrağı O yiğidin kanına kavuşunca.

Gözyaşları kurumuyor rüzgarda
Güneş batmaktaydı şimdi uzakta
Gökkuşağı denize inip bir baksa
Bu zulme şahitlik etmez mi yoksa!

* * *

O zamanlar toprağımız felaket
Duman mıydı ateş miydi Ah ! Semra!
Bir mum dileğine bile değmedik
Layık görülmedik nedense, Semra!

Nehirler bu gamı nasıl omuzlar
Dereler kan dolup taşarsa Semra!
Kartalın gölgesi serçeden geri
Kırık kanadıyla uçarsa Semra!

Nasıl güç yeter ki bunca acıya
Anlatmaya takat yeter mi Semra!
Uykuları haram eden daha neler var
Unutana insan denir mi Semra!

* * *

Babaları şehit, öksüz anneden
Kardeşi yaralı hem de çok ağır
Evi başa çökerdi bir rüzgar esse
Çalılar ardına saklandı mecbur

Bu acı feryat ki sığmaz dağlara
Kavrulan yürekler beklerken imdat
Kardeşini böyle nasıl bıraksın
Melekler merhamet taşır duada.

Yarayı sevgiyle bağlayıp sabah
Bitkilerden şifa beklerdi her Ah!

Temiz alnındaki teri silerdi
Ateşi masallar düşüremez ki!

Dudağıyla ıslattığı mendilde
Saklardı hüznünü ve göz yaşlarını
Bir kuru lokmaydı elinde kalan
Bir avuç sevgiye bağlıydı hayatları.

Mecali kalmamıştı artık bitti kuvveti
Erzak çuvalının da yazık dibi göründü
Kardeşinin sadece kaldı kuru nefesi
Hayat onda ne varsa alıp geri götürdü.

Direnmeli, her şey onu bekliyor
Dört bir yana bakmalıydı orada
Eve baksa yeniden yiyecek bulur belki
Kardeşi uyanmadan yetişmeli imdada.

Yola koyuldu geri, ama görünmemeli
Telaşeye elinde kalanı dökmemeli
Bir peynir parçasıyla bir kaç meyve almıştı
Eteğini doldurup gitmeye davranmıştı.

Yerine dönüyorken kulağına gelen ses
Hemde o kadar yakın, çalıların ardında
Kaderin terkettiği bu yerde kimin sesi
Bir anda etrafına doldu onca serseri.

Toprağına bunca kan döken acır mı ona
Canavardan da adi ve sefildi her biri
Bu tertemiz gözlere kim yardım edecek ki
Ya da kim yetişecek şimdi bu karanlığa.

Ne yapsalar olmadı teslim olmayacaktı
Dipçiklere direndi kırıldı kemikleri

O ipekten saf temiz kızcağız demir gibi
Ölüm olsaydı sonu, Ah! kardeşi olmasa.

Güneş göğe sığmadı bu vahşete sırt döndü
Lanetlerin öfkesi yetmez ki olanlara
Her bir kemiği kırık etleri kan içinde
Bu perişan hal ile küfretti yabanlara.

Yıldızları taşıyan ey gökyüzü kör müsün?
Ne kötülük gördün ki karanlığa büründün
Ah! benim garip anam ya sen niye doğurdun
Bu yaşanmaz acıyı yaşatmaya götürdün

Bu kader kötü değil cehennem azabıydı
Yıkılsa baba evi ateşiyle kavrulsa
Varıp şimdi yanına o hasta kardeşinin
Dudağına sürecek ah bir damla su bulsa.

Bırakıp bir başına gidebilse dünyadan
Hava öyle karanlık sanırsın mahşer yeri
Çalıları ardına sakladığı yamacın
Toprağını ıslatır yaş dökerken gözleri.

Vardı nihayetinde çalıları aşıpta
Aman yarabbi o ne! geç mi kalmıştı yoksa
Göğsüne dayadığı kulağı ses aradı
Kardeşinin yüreği çoktan durmuştu oysa.

Titredi azap ile tüm vücudu kasılıp
Göğsüne sığmayacak feryatlara sığındı
Toprakları savurdu ya siz neredeydiniz
Ölüm mü bunca yakın dercesine bağırdı.

Kucağıma ver rüzgar kardeşimin ruhunu
Ya can ver kollarıma mezara taşıyayım

Toprağına yalvardı ne olur aç koynunu
O benim karındaşım buraya saklayayım.

Taş üstüne koymaya elleri taş aradı
Cesedin dört yanını duvarlara sakladı
Sonra örttü yamıçıyı boylu boyunca serip
Kardeşinin üstüne gözyaşını gezdirip.

Ne mecal ne de takat, aldığı nefes azap
Elinden gelen buydu yetmedi ki hayata
Ağıtlar karanlığı nur olup yırtarlarken
Gece boyu feryatla dua döktü mezara.

Ey vatana can veren ah !yiğidim kardeşim
Mezarı orman olan ah! zavallı kardeşim
Bu yıkılası evi şimdi kime bıraktın
Taşları sana mezar olmadı mı kardeşim!

Kem gözler kör olsaydı değmese toprağıma
Ne canlar feda oldu tertemiz varlığına
Vatan dediğin ne ki bedeli can olmasa
Birde hiç eksik olmaz düşmanı yaşamasa.

Dünya, ah yaşlı dünya buzullara emsalsin
Suçu kim kabul eder sonunda sana kalır
Solan kır çiçeğinin rengi hiç hatırlanmaz
Kış günü bahar diye arasan da bulunmaz.

Gök mavi deniz mavi unutur kederini
Bazen kalbine doğan hüznü boğar umudu
Şehitlerin adını anınca her nefeste
Dili acıya değer unuturdu umudu.

Beni beklemeyin, ey cennetin kanatlı atları
Ben zavallı kızkardeşinizim.

Yıkılıyorken kaleleri bir bir vatanın
Ben zavallı kız kardeşinizim.

Yıldızlar unuttu bize ışık vermeyi
Ben zavallı kızkardeşinizim.
Kurşunlardan koruyun siz kendinizi
Ben zavallı kızkardeşinizim.

Düşe kalka sürünerek bahçesine ulaştı
Harabe olmuş eve yuvam diye bir baktı
Bunca olandan sonra şikayet etmek boştu
Kaderin gölgesinde kederle vedalaştı

Elma ağacı garip bütün dallar kırılmış
Gövdesi kurşun dolu yaprakları kavrulmuş
Bereketli günleri arar kendir çuval da
Şimdi yanık ve boştu duruyordu kenarda

* * *

Göğsüme vurmaktaydım Yatçüışta'da
Yönümü kaybediyorum Mtsaga'da.
Yalpalıyorum Çırga-çışta'da,
Boğulmakta kader Gaga'da.

Dzıbıtü'dan geçerken karşıya,
Feryadım yankılanmaktaydı
Çıryüa çemberinde dolana dolana,
Sesim boğazıma tıkanmaktaydı.

Adigey'i boydan boya dolaşıp,
Yorgun ayaklarımla adım adım.
Sesleniyordum tüm Çerkes'lere,
Ayakta kalan varsa, öne çıksın bir adım!

Ruhum Guma vadisine serilmiş,
Bedenimse Gumısta'nın yolunda.
Abjakua'nın kimsesiz dereleri
Kucaklıyor gözyaşımı orada.

Sultana kaybetmek zor mu geliyor?
Kazanıp tarihe geçmek isterken
Ordusu dağılmış haberi yok mu?
Gemiler gidiyor, liman düşerken.

* * *

Kırlangıç gölgesi düşse yüzüne
Göç yoluna düştüğünden say, Semra
Çalılarda bülbül sesi arama artık
Onlar da unuttu bizi ay!Semra

Uzakta uluyan garip bir köpek
Ürpertir içini belli ki, Semra
Korkuya yol veren bu hikayeyi
Anlatayım merakta kalma sen, Semra

* * *

Kucba yaşta yangın yeri,
Alev alev yanıyordu.
Üç kardeşse savaştaydı,
Titrerken anne yüreği.

Can vermişti en küçüğü,
Yara saklarken büyüğü.
Bin bir güçlük içinde,
Düğün saydılar ölümü.

Sırtını verip tümseğe,
Kayalık türküsünü söylüyordu.

Uçurumun kenarına sığınmış,
Sanki mezar yeri arıyordu.

Havada süzülen o beyaz mendil,
Sevdiği güzelden hatıra kalmıştı.
Bzıp nehri yutmak için onları,
Canavar diline kan dolamıştı.

Ne yapılır bunca keder içinde,
Kucağında cansız kardeş bedeni.
Ya şimdi sorsalar ne diyecekti,
Üç kardeşten en mahzun o geriye döneni.

Anne yol bekliyordu, delice dolanıyor,
Ortalıkta kimse yok ecel mi saklanıyor.
Kim teselli edecek bu zavallı anneyi,
Külü bile yanmıştı bu günleri göreli!

Bütün bunlar kader miydi acaba?
Alemleri yaradan bilirdi onu.
Annelerin hakkı ödenemez ki,
Ah! zavallı anne doğuran onu.

Kurban kesilip haşlanmış kazanlarda,
Bu ateşin sıcağı sarmıştı sofraları.
Tepsilere doldurup ortaya taşıdılar,
Getirip bu kurbanı önüne bıraktılar.

Sel olmuş gözyaşları ruhuna akıyorken,
Kucakladı minnetle son defa annesini.
Zavallı köpeği de öylesine çaresiz,
Sinerek bir kenara sakladı kendisini.

«Kaybetme umudunu arkadaşımsın benim,
Bakma kötü günlerde geçecektir nasılsa.

Döneceğim mutlaka bekle beni burada»
Başını okşayarak seslendi köpeğine.

Eğer kader ateşle imtihan edecekse,
Bir kerede yaksaydı kül olsaydık hepimiz.
Yine yollar kesilmiş kim kime güvenecek,
Kılıçların önünde yine kimler ölecek.

O günlerden beridir sabahı uyandıran,
O duyduğun uluma kimin köpeğinindi.
Akşamdan geceleri zifir karanlık kılan,
Sessizliğe kiminlerin duruşları sinmişti.

Şükür ki; çok sürmedi dayanılmaz acılar,
Zavallı mazlum anne göçüp gitti sonsuza.
Aç nefesi boğazına takıldı yumruk gibi,
Köpeği de can verdi çöküp yanı başına.

* * *

Sultanın hesabında bizim ne kıymetimiz,
Pay edilmiş hissenin ölçüsü ne ola ki.
Dağıtıldı ne varsa, paha biçildi dediler,
Gemiler geliyordu, doluyordu gemiler.

Tekneler limanlarda sıra sıra bekliyor
Halkını kandıranlar doldurdu kesesini
Gidiyoruz diyerek meçhule yol alanlar,
Dalgaların üstünde bıraktı bedenini.

Mezar olacak kadar toprağımız bile yok,
Hani o doğduğumuz vatan denilen toprak.
Gözyaşının adıydım bazen kül bazen duman,
Savruldum Kafkasya'dan artık unutsun zaman.

Neden artık ninniler duyulmuyor denizde,
Uzaklarda tutuşan evlerin dumanı var.
Şimdi bu dünya bize öylesine yabancı,
Nereye gitsem artık memleket özlemi var.

Beyaz diye bildiğim dalgalar kara Semra,
Fırtınaya kapılan artık dönemez geri.
Gökyüzünü kaplayan yangının ateşinden,
Yetim çığlıklarına yürek yetmiyor Semra.

* * *

Üzüm sepeti hani daralır ya dibinde,
Hızla azalıyordu kadim topraklarımız.
Göçe duran kuşların kırılmış kanadına,
Dönüyor günden güne kökümüz, dallarımız.

Böyle büyük günahın sahibi kim olacak,
Gücü yetmiyor artık Gubaadü meydanının.
Yaşanan bu vahşeti tarihe kim yazacak,
Ölenleri unuttuk mecali yok kalanın.

Sabahları yaprağa çiğ yerine burada,
Artık bahar dalına düşen kan damlasıydı.
Yedi renk gök kuşağı kırmızıya dönerken,
Gözlere düşen kızıl toprağın yanmasıydı.

Bebekler uyumayı ağlamaktan unuttu,
Feryada döndü artık bulutları kan tuttu.
Kılıçlar dayanmıyor yoruldu can almaktan,
Örse vuran çekiçle demirleri pas tuttu.

Günler kısa, geceler kavuşmazken sabaha,
Göğüs göğüse savaş, kemikler kırılıyor.
Taş olsa çatlardı ya, insan taştan da kavi,
Tükenmiyordu sabrı, ölmekle tükenmiyor.

Çığ misali bir türlü sonu gelmiyor neden,
Giderek artıyordu vahşetin bitmez hıncı.
Ölüm olsaydı yalnız, direnirdik aslında,
Yok olmakmış meğerse bu zulmün diğer adı.

Noktamız konulurken yükselmişti bu bayrak,
Bir o temiz; kirliydi dünya denilen yalan.
Silinemez tarihin sahnesinden bir millet,
Kan rengine dönmüştü Gubaa denen o meydan.

* * *

Kaçacak fırsatı o gün bulmuştu,
Gecenin karanlığı yol açarken anaya.
Kucağına saklayıp o minik vavrusunu,
Kuytusuna sığındı, ıssız bir mağaraya.

İçi ürperiyordu sabaha zor ulaştı,
Boğazına bir lokma girmedi gece boyu.
Ayıbga her bir şeyi biliyordu aslında,
Üzerlerine çöken melanet bitmiyordu.

Tenindeki can rengi çekiliyor gittikçe,
Takati tükeniyor gözünü feri söndü.
Ayaklar bedenini artık taşımıyorken
Bebeğin ağlayışı bekler anne sütünü.

Takati tükendikçe yollar dalgalar gibi,
Bir adım yürümeye artık fırsat vermiyor,
Ninnilerle avutup uyuturken bebeği,
İçi geçip bir anda kendisi de uyuyor.

O geniş bahçesinin gülleri arasında
Bereket yeşiliydi bastığı taze otlar
Yerlerinde durmayıp keyifle şahlanırdı
Avucunda üzümle beslediği boz atlar.

Bir karabakkal beliriyor yanıbaşında,
Görünce hatırladı sanki tanıdı onu.
Elleri buz kesildi titredi tüm vücudu,
Hissetmiş gibiydi sanki olacakları.

Gözlerini hayretle açıp etrafa baktı,
Feryadına yetecek sesi yoktu, yetmedi.
Rüya mıydı kabus mu acaba yaşadığı,
Yerde miydi gökte mi bir anlam veremedi.

Nereden çıktı bu yılan öylesine kocaman,
Kucağıma alışkın uysal bir kedi gibi.
Bebek minik eliyle başını mı okşuyor,
Korkmuyor ama o da ona zarar vermiyor.

Sonra dönüp yılana sordu ne istiyorsun?
Sende bizler gibi mi, yoksa yaralı mısın?
Ey! yoksa ecel denen zalimin habercisi
Akıtıp tüm zehrini bizi yutacak mısın?

Anlamış gibi yılan sanki duyduklarını
Doğruldu kucağından yavaşça yere indi
Etrafında dolaşıp dört bir yanına baktı
Sonra yeniden dönüp tekrar koynuna girdi.

Ah!Sende bizim gibi atlattın mı ölümü
Ocağımız yanınca yandı senin de yuvan
Yılan öylesi şaşkın bakıyordu yüzüne
Sende geriye kaldın belki yüce Bıtkha'dan.

Zamanı bir nefeste sanki harcıyorlardı
Anne günden geceye eriyor mum misali
Yılansa bekçi sanki gözetiyor onları
Bir gidip bir geliyor dolaşıp dört tarafı.

Uyuşmuştu bebeğin minicik ayakları,
Elleri daha beter sanki buz kesiyordu.
Emmeye mecali yok zavallı dudakları,
Annesinin kuruyan göğsünü arıyordu.

Bu tenha kimsesizlik, kim yardımcı olacak,
Dünya bile umursuz, dünya kör, dünya sağır.
Bebek aç kıvranıyor anne can çekişirken,
Annenin bu vedası ölümden bile ağır.

Yılan da huzursuzdu duramıyor yerinde,
Ne yapabilirdi ki yılandı en sonunda.
Huzura kavuşturdu o annesiz bebeği,
Fazla acı çekmesin annesinin ardında.

Hayatım, gençliğim ve korkularım,
Bir ömre sığmadı kaldı ardımda.
Yıldızlar kayarken Ah! gökyüzünde,
Yıldızım bir nefes aldı burada.

Ubıh ülkesinin sonsuz ruhunda,
Bir küçük mezara sığdılar şimdi.
Kimsesiz ve ıssız o mağarada,
Annenin koynuna kokusu sindi.

İsyana güç yetmez, yetmez nefesim.
Feryadı buluta yüklesem sığmaz,
Ecel ki peşimde zalim bir avcı.
Azrail adımı neden unutmaz.

Dalgalar tüketti artık zamanı
Denize sığmıyor cansız bedenler
Alıcı kuşlarla dolu her yanı
Yitik gemilerde yitip gidenler.

Bir rüzgardı arkasında yaylaların yüreğiyle,
Peşinde sürüklenirdi feryatların gerçeğiyle.
Ne farkınız var ki sizin insafsız canavarlardan,
Sıfatınız insan amma çok vahşisiniz onlardan.

Kefken'e vardığımda karşıma çıkan neydi,
Sahilllere vurmuşum bedenim paramparça.
Ah ! ben ne ummuştum başa ne geldi,
Yurdunu şimdiden gel de arama.

Bu bebeler geleceğim, umudum,
Sahile uzanıpta neden mezar arıyor.
Hangi yürek dayanır böylesi bir acıya,
Ölüm gelse teselli olur mu bu yaraya.

Ölmesinler diyerek çıkmadık mı bu yola
Boğulan binlerceyi denize gömmedik mi?
Ellerimle toplayıp dizerken bu taşları
Baş ucuna koyarken eğilip öpmedik mi?

Çorum'un bozkırında ayaz vurdu sılayı
Dilim yetişmiyor ki yüreğim dolu dua.
Tükenmiş feryatları taşırken Kayser'ye
Durmamalıyım yolda, yolum uzun Sivas'a.

Yolumu gözleyen biri var mı burada,
Yaban gelirdi bana bu dağların toprağı.
Gözyaşım dökülürken şimdi Anadoluya,
Kederim söndürür mü acep mum ışığını.

Elimde kalan ne var, mecalsizim halsizim,
Ruhumda kalan izler yaşatacak mı beni.
Sıtma tutmuş ovada bir sinek beni yener,
Demek benden geri kalan yalnızca keder.

Ruhun taşıyamaz mı bunca acıyı, yükü,
Bu yara bir bedende, ben yüklemedim Semra.
Vatan toprağındaki izlerine bak önce,
O toprak miras bize, senin toprağın Semra.

Akhun'da böyle sesiz boynunu büküp durma,
Eski şarap küpüne yine gam dökme Semra.
Zavallı Bıtkha'mızın düşelim mi peşine,
Anıkha'lar sahipsiz, dua bekliyor Semra.

Bir süngünün acısıydı canımla bilediğim,
Paslı kama yarasını kanla ıslattım Semra.
Gözyaşı biriktirsen neye faydası olur,
Küllerimiz rüzgarla toprağa döndü Semra!

* * *

Dağlardan aşan sular serinletemez seni,
Kimsesiz yaylalarda kayboldu kaynakları.
Ağıtlara can verip süzülen gözyaşları,
Yurdumun dağlarında kuruttu pınarları.

Toprağıma bereket taşıyan yağmurların,
İzi gök kuşağıdır selam duralım, Semra.
Olur da yolumuza düşecek bir yılanın,
Bekleyip geçmesini dua edelim Semra!

Rüzgarlar estiğinde Karadeniz'den yana,
Doldurup ciğerini memleket kokla, Semra.
Çıkarsa karşına bir gün garip bir köpek,
Başını okşamadan sakın bırakma Semra!

Kaderi değiştirmek mümkün değil ki,
Çaresizlikte bizim asla unutma, Semra.
Nasıl unutulur ki ; o kadınlar pınarı,
İnsanca yüreklere öyle dokunur Semra.

Ya dilini duydun mu yaşadığın yerlerde,
Dünya da kaybediyor yazık artık aslını.
Çığlıkların, feryadın, varsa gözyaşlarının,
Yüreklerden taşmalı tutmalıyız yasını.

Yaramıza şifaya ot arasak var mıdır,
Ninnilerin kesildiği yollar çok uzak mıdır.
Toplaşıp etrafına üflesek o ateşi,
Ocak zincirlerinde eski sesler var mıdır.

Sır değil aradığın, neden suskunsun Semra,
Bunca elem ve keder unutulur mu Semra.
Tarih bile unuttu o eski ışıkları,
Gökyüzüne ses versek belki bulunur Semra.

Dünya'nın derdi değil,
Kimse kulak vermiyor
Dert bir benim değil ki;
Sana anlattım Semra!

15 ocak – 5 şubat 2014
Psırdzkha – Abhazya

Abhazcadan çeviri: Oktay Chkotua
Türkçe düzelti: Gurguliya Ünal Akbulut

Подвиг поэта

Рушбей Смыр – один из лучших поэтов нашего времени. Его стихи вошли в каждый абхазский дом. Многие из них положены на музыку и стали очень популярными.

В творчестве Рушбея Смыр ярко отразилось все то, что было частью нашего народа: борьба за лучшую судьбу и независимость.

«Семра» – первая эпическая поэма Рушбея. Она повествует о трагедии горцев Кавказа, трагедии нашего народа и братьев наших во второй половине XIX века. Эта поэма – РЕКВИЕМ и ПОДВИГ, так же, как и бессмертный роман Баграта Шинкуба «Последний из ушедших». Поэма глубоко национальна. И я подумал, что ее перевод на русский язык почти невозможен. Но известной московской поэтессе Наталье Орловой это прекрасно удалось. А для нас даже стало событием. Рад, что к этому имею некоторое отношение.

Мушни Ласуриа,
Народный поэт Абхазии

У времени – в плену

Трагическому исчезновению с исторической карты мира древнего убыхского народа посвящен роман классика абхазской литературы Баграта Васильевича Шинкубы «Последний из ушедших». Впервые он был напечатан в 1974 году и сразу потряс читателей и глубиной авторской позиции, и широтой взгляда на причины и следствия народного бедствия, и своей образной структурой. Монологическая, ярко эмоциональная форма повествования не давала читателю возможности отвлечься от описания разворачивающейся на ее страницах катастрофы. Неслучайно талантливый литературный критик советского периода Вадим Кожинов во вступительной статье, предваряющей роман, вполне обоснованно утверждает, что «его первая книга … близка к таким явлениям современной литературы, как… «Медведь» Уильяма Фолкнера и «Сто лет одиночества» Габриэля Гарсиа Маркеса». Оценка высокая, но Баграт Шинкуба выдерживает это сравнение. Писатель не только пережил трагедию родственного народа как собственную, но и «дал ему бессмертие в слове» (В. Кожинов). Он навсегда останется не только художественным памятником всем ушедшим, но и свидетельством возрастания античеловеческих тенденций к концу XIX, предваряющего куда более трагический век XX.

И все же это был роман, написанный, что называется, «по ту сторону баррикад». Нелишним здесь будет напомнить, что русский читатель знает его

в прекрасных переводах Константина Симонова и Якова Козловского. Тем более неожиданной оказалась повесть «Громовый гул» Михаила Лохвицкого об уничтожении одними людьми, направляемыми мощным просвещенным государством, – других людей, принадлежащих к гораздо меньшей этнической группе, но обладающих не меньшими культурными и человеческими достоинствами. Вышла эта оглушительная повесть во второй половине XX века в России, написана она была прекрасным русским языком и была оценена лучшими писателями России по высшей шкале.

Хотя, конечно, нельзя тут же не вспомнить исключительную по художественным достоинствам и заключенным в ней смыслам, связанным отнюдь не только с прямыми военными действиями, которым автор был прямой участник, повесть. Это – «Хаджи Мурат» Льва Николаевича Толстого. Но не случайно писал он эту свою любимейшую, относительно небольшую, вещь целых восемь лет. Заложенные в ней смыслы все больше раскрываются со временем, и, как писал Ю. М. Лотман о романе «Евгений Онегин», – истинная встреча с этим произведением – ждет нас далеко впереди.

И все же повесть Михаила Лохвицкого совсем поиному потрясла современного читателя, поскольку была написана – от лица сражающегося и гибнущего малочисленного народа – именно русским писателем. И хотя, кроме «Хаджи Мурата», существует в русской литературе еще одно, страшное по простоте и провидческой безнадежности стихотворение Михаила Лермонтова «Валерик», но ведь и он сражался, защищая интересы империалистического государства. Хотя в своих произведениях оба гения русской

литературы смогли оказаться «над схваткой», потрясая читательские сердца, но – не взывая к мгновенному восстановлению справедливости. А Лохвицкий заставил, наконец, устыдиться своего прошлого и на вопрос «Кто виноват?» ответить словами героя Ф.М. Достоевского: «Вы и виноваты». И многое после того совершилось, и многих не стало. Но нельзя бесконечно нарушать человеческие и Божеские законы – История делает неожиданные повороты и приходит порой как Возмездие.

И вот появилась поэма замечательно талантливого абхазского поэта Рушбея Смыра «Семра», в которой, с неутолимой горестью и горечью, описывает он, как и почему ушел и сгинул удивительный и неповторимый народ – убыхи. Но тем и отличается поэтическое произведение от прозаического, что в нем, как во сне, возможно одновременное существование различных времен и героев, встроенных в единую поэму, как мелодические ряды – выстраивают оглушительную органную фугу. Здесь – поступательное эпическое и мифологическое начало – насквозь промыто живым, лирическим, человеческим, вопрошающим стремлением воротить время вспять или, по крайней мере, найти хоть какой-то смысл в необоримом движении исторических вулканических масс. Как герой античной трагедии, ведет автор неумолкающий разговор – то с бездушными правителями, то – с отвечающим ему мерным гулом – народным хором. И все рассказывает и рассказывает, как зародилось и разрасталось невиданное злодеяние, как покрывали землю все новые и новые жертвы, как был нарушен закон – и Божеский, и Человеческий!

Это – в чистом виде – свидетельские показания на суде Истории человека, не предавшего главных

жизненных принципов, – ни своей веры, ни своего народа. Человека – трагической судьбы, имеющего мужество оптимистически проживать свою жизнь. Не случайно Сартр писал: «Настоящая жизнь начинается после последнего отчаяния».

Мощное органное звучание поэмы, расширяясь звуковыми и смысловыми кругами – выстраивает рассказ о том, как чудесный, живой, героический народ – пропал в лабиринтах Истории. И, сколько бы ни звал его поэт, – он уже больше не отзывается. А – на вопрошающий речитатив Хора – из глубины Времени-Минотавра – в ответ ему угрожающе просыпается – один только все нарастающий и нарастающий, непостижимый и неотвратимый, – «громовый гул»...

Наталья Орлова,
поэт, переводчик

Sonsöz yerine…

İnsan'ın kendi dilini bilmemesi ağır bir yük, hele benim gibi hem bu hal içinde hem de Oktay'la birlikte şiir çeviriyor görünüp çevirilerde adımın geçmesi hayli garip bir durum.

Ruşbey Smır'ın «Semra» Poema'sının Türkçe'ye kazandırılması diaspora kültürümüze yaptığı hizmetlerle zaten hakkı ödenemeyecek Oktay Chkotua kardeşim tarafından bana önerildiğinde bunu bir borç ve ödev olarak kabul etmek dışında bir şansım olamazdı.

Yaptıklarıma Ruşbey Smır gibi büyük bir şair'in mana gölgesine sığınmak ve Oktay kardeşimin çevirdiği mısralara şiire dair ufak dokunuşlarda bulunmaktan öteye bir anlam yükleyemem, olsa olsa bu iki can dostunun emeğine ve yorgunluğuna su taşımış sayarım kendimi.

Adımın bu eserde anılıyor olmasına dair bir kaç satır yazmak istediğimde ise derdimi şiirler anlatma alışkanlığıyla olsa gerek aşağıdaki mısralar döküldü kalemimden.

Ruşbey Smır'a ve Oktay Chkotua'ya şükranla…

Duyulmuyorsa sesim bu benim sessizliğim
Yüreğimdeki sözü sese dökemiyorum
ve Ahraz kalemimle unutup ta her şeyi
Söylenmiş ninnileri, yazılmış şiirleri
Bir kardeş omuzunda teselli olsun diye
Sanki ağlıyor gibi Türkçeye ekliyorum.

Ünal Gurgulia

А Х Қ Ә А

Апхьажәа ацымхәрас. *Алина Жьиԥха* 3

Семра. 7

Семра. 43

Semra. 79

Подвиг поэта. *Мушни Ласуриа* 111

У времени – в плену. *Наталья Орлова* 112

Önsöz yerine… *Ünal Gurgulia* 116

Рушьбеи Ҳазарат-иԥа Смыр

СЕМРА

Апоема

Рушбей Хазаратович Смыр

СЕМРА

Поэма

Ruşbey Smır

SEMRA

Poema

Аредактор *А. Жьиԥха*
Асахьаҭыхԥы *Р. Габлиа*
Компиутерла аиқәыршәаԥ *С. Аргәын*

Аформат 80х108 1/32. Атирж 2000.
Иҟатцә. акь. бгь. 3,75. Иныкә. акь. бгь. 6,3.
Аҽатцаԥҟа №